

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra národního hospodářství

Karel Šedivý

Vývoj společné evropské měny

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jan Pokorný

Datum vypracování práce: 19.06. 2013

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 19. 06. 2013

Karel Šedivý

OBSAH:

ÚVOD	1
1. HISTORIE EVROPSKÉ INTEGRACE	2
1.1. Hospodářská integrace	2
1.1.1. Počátky hospodářské integrace – Marshallův plán, OECD, ESUO	2
1.1.2. Euroatom, EHS, ESVO, ES	4
1.1.3. Rozšiřování a prohlubování společenství, EU	6
1.2. Měnová integrace	9
1.1.1. Počátky měnové integrace a spolupráce – Bretton Woods, EPU, Wernerův plán	10
1.1.2. Evropský měnový systém	12
1.1.3. Smlouva o Evropské unii	16
1.1.4. Konvergenční kritéria a přijetí společné evropské měny	19
1.3. Postavení společné evropské měny ve světě	23
2. TEORETICKÁ A EKONOMICKÁ VÝCHODISKA SPOLEČNÝCH MĚN	24
2.1. Teorie společných měn	24
2.1.1. Teorie optimálních měnových oblastí	25
2.2. Ekonomická východiska	27
2.2.1. Ekonomické přínosy společných měn	28
2.2.2. Náklady a rizika společných měn	29
3. ČESKÁ REPUBLIKA	30
3.1. Historie vstupu České republiky do EU	31
3.2. Postoje České republiky ke vstupu do měnové unie	35
3.3. Přínosy a náklady vstupu do měnové unie	39
4. SOUČASNÁ SITUACE SPOLEČNÉ EVROPSKÉ MĚNY A DALŠÍ VÝVOJ	41
4.1. Popis ekonomické situace států eurozóny	42
4.1.1. Příčiny vzniku dluhové krize vybraných států eurozóny	46
4.1.2. Realizovaná opatření na pomoc postiženým státům	48
4.1.3. Realizovaná opatření na posílení společné evropské měny	49
4.2. Předpokládaný vývoj společné evropské měny	50
4.2.1. Nutná opatření na udržení a posílení společné evropské měny	51
4.2.2. Krizové scénáře možného vývoje	52
4.3. Postoj České republiky k vývoji evropské měny	53
4.3.1. Výhody přijetí eura za současné situace	53
4.3.2. Rizika přijetí eura za současné situace	54
4.4. Doporučení budoucího postupu České republiky	55
5. ZÁVĚR	57
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	62
6.1. Odborná literatura a články:	62
6.2. Primární zdroje:	64

ÚVOD

Vývoj společné evropské měny je unikátní a fascinující projekt poválečné historie evropských států. Pro svou diplomovou práci jsem si toto téma zvolil proto, že se bezprostředně a každodenně dotýká nejen každého občana eurozóny, ale i celé Evropské unie včetně České republiky. Události posledních let a měsíců ukazují, že se zdaleka nejedná o ukončený a předvídatelný proces. Naopak, zdá se, že vývoj může směřovat jak k prohloubení integrace států eurozóny, případně Evropské unie, tak jejímu rozdělení a v krajním případě i k jejímu rozpadu.

V první kapitole své práce bych ve stručnosti rád představil hlavní milníky evropské integrace od celní unie až po hospodářskou a měnovou unii dnešních dnů. Hlavní důraz bude kladen na projekt měnové integrace a proces přijímání eura a postavení eura v současném světě.

Druhá kapitola bude zaměřena na teoretické a ekonomické aspekty společné měny. Konkrétně se budu věnovat vysvětlení teorie optimálních měnových oblastí. Dále bych rád popsal hlavní přínosy a možná rizika společné měny.

Ve třetí kapitole se zaměřím na Českou republiku. Vstup do Evropské unie, postoj k přijetí společné měny a připravenost České republiky na vstup do měnové unie. Náklady, přínosy a rizika spojená s tímto krokem. Popsány budou politická východiska a předpokládaný postup v této oblasti.

Čtvrtou kapitolu bych rád věnoval detailnímu popisu současných problémů společné evropské měny, analýze příčin problémů a možných scénářů budoucího vývoje. Součástí této kapitoly bude i mé vlastní stanovisko k možnému přijetí či nepřijetí eura v České republice a doporučení kdy a za jakých podmínek by se tak mělo stát.

Cílem práce je shrnout historii měnové integrace v Evropě, teoretická a ekonomická východiska společné měny, současný stav eurozóny a její možný budoucí vývoj. V neposlední řadě postoj České republiky k měnové unii a jejímu dalšímu směřování.

1. Historie evropské integrace

V této kapitole bych rád stručně nastínil historii evropské integrace s cílem zmínit zásadní kroky na cestě od Evropského společenství uhlí a oceli tvořeného 6 státy poválečné Evropy po dnešní podobu Evropské unie 27 (od července 2013 díky plánovanému přistoupení Chorvatska pravděpodobně 28) členských států s dalším potenciálem rozšiřování.

1.1. Hospodářská integrace

Počátky současného procesu integrace na evropském kontinentu lze chápat jako jeden z důsledků druhé světové války. Evropské hospodářství bylo vlivem válečných událostí v troskách a panovala shoda, že je potřeba hospodářství nejen obnovit, ale zároveň všemi prostředky zabránit, aby se podobná situace opakovala.

1.1.1. Počátky hospodářské integrace – Marshallův plán, OECD, ESUO

Bezprostředním nástrojem obnovy poválečného hospodářství v Evropě se stal tzv. Marshallův plán, neboli Plán evropské obnovy (European Recovery program). Plán byl poprvé zmíněn v řeči tajemníka USA George C. Marshalla na Harvardské univerzitě ze dne 5. června 1947 a byl přijat Kongresem Spojených států 3. dubna 1948. Cílem tohoto plánu bylo poskytnout finanční, materiální a technologickou pomoc zničenému hospodářství, a rovněž odstranit obchodní překážky na kontinentu. Plán byl zamýšlen pro celý válkou postižený kontinent, tedy i pro Sovětský svaz a jím osvobozené země. Součástí, popřípadě jedním z důsledků plánu, mělo být posílení vlivu USA v Evropě a snaha o zastavení šíření komunismu. Z tohoto důvodu byl plán od začátku nepřijatelný pro Sovětský svaz, ostře se ohrazoval pro jeho uplatnění v Německu a později zabránil jeho přijetí i ve všech jeho budoucích satelitech. Marshallův plán tak stál jednak u zrodu obnovy a budoucí integrace států západní Evropy ale ve svém důsledku znamenal i rozdělení Evropy na západ a východ.

Organizačním zajištěním plnění Marshallova plánu byla pověřena Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC – Organization for European Economic Co-operation) založena 16. dubna 1948 se sídlem v Paříži. Nástupnickou organizací je dodnes

aktivní Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD - Organization for Economic Co-operation and Development). Po ukončení Marshallova plánu v Evropě v roce 1952 zůstala OEEC významnou platformou mezivládní spolupráce států Evropy, která se v roce 1961 přeměnila v nástupnickou OECD. Organizace dnes sdružuje 34 zemí světa a Česká republika je jejím členem od prosince roku 1995. OEEC byla platformou pro vznik několika důležitých integračních iniciativ a multilaterálních smluv, jejichž detailnějším popisem se budu zabývat níže. Těmito iniciativami byla Evropská platební unie a Evropská zóna volného obchodu.

Za skutečný počátek současného integračního procesu v Evropě je zpravidla pokládáno založení Evropského sdružení uhlí a oceli (ESOU), první mezinárodní organizace tohoto druhu a přímý předchůdce Evropské unie. ESOU vytvořilo společný trh uhlí a oceli, klíčových komodit tehdejšího průmyslu a mělo přispět k hospodářskému rozvoji a zvyšování životní úrovně v členských státech¹. Plán na vytvoření této tzv. Montánní unie přednesl francouzský ministr zahraničí Robert Schuman 9. května 1950, na jehož počest se 9. květen slaví jako Den Evropy. Na plánu se spolu s ním podílel i Jean Monet, první předseda tzv. „Vysokého úřadu“, výkonné instituce ESOU, která byla předchůdcem pozdější Evropské komise, dnešního vrcholného výkonného orgánu EU. ESOU dalo vzniknout i dalším orgánům, které v pozměněné formě fungují dodnes a to Evropské radě, Evropskému parlamentu, Evropskému soudu a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru. ESOU se tak stalo základem budoucí architektury EU.

Vlastní vznik ESOU je spojen s podpisem Pařížských smluv ze dne 18. dubna 1951, jež vstoupily v platnost 23. července 1952. Smlouva byla koncipována na dobu určitou, 50 let a zanikla tedy v roce 2002. Smluvními stranami bylo celkem 6 států - Francie, Německo, Itálie a státy Beneluxu. Každý stát do tohoto společenství vstupoval s poněkud jinými cíli a záměry, přesto se toto společenství ukázalo jako plně funkční. Francie sama sebe pasovala do jakési vůdčí role a jejím zájmem bylo podchytit německý těžký průmysl a zajistit si dodávky levného uhlí z Německa. Itálie a Německo, jakožto poražené státy druhé světové války potřebovali plné uznání a rovnoprávnost na mezinárodním poli a toto byla vhodná příležitost. Státy Beneluxu úzce spolupracovaly vzájemně a chtěly být součástí stejné organizace jako jejich dva velcí sousedé.

¹čl. 2 smlouvy o ESOU (http://www.euroskop.cz/gallery/2/753-smlouva_o_esuo.pdf)

Schuman a Monet plánovali hlubší integraci, jakousi evropskou federaci, k jejímuž vzniku mělo přispět plánované politické a obranné společenství. Těmito plány ovšem poněkud předběhli dobu. Ani jedno z plánovaných společenství nevzniklo, zejména pro odpor Francie a jejím obavám o ztrátu suverenity. Integrační proces dále pokračoval zejména v hospodářské rovině.

1.1.2. Euroatom, EHS, ESVO, ES

Potřeba nalézt nové spolehlivé zdroje energie při omezených zásobách uhlí byla bezprostřední pohnutkou pro další pokrok v evropské hospodářské integraci. Atomová energie měla být tímto novým zdrojem a Evropské společenství pro atomovou energii (Euroatom) mělo být zastřešující institucí, která „přispěje ke zvýšení životní úrovně v členských státech a k rozvoji vztahů s ostatními zeměmi vytvořením podmínek nezbytných pro rychlé vybudování a růst odvětví jaderného průmyslu“². Výše zmíněný oficiální cíl měl být naplněn zejména prostřednictvím rozvoje výzkumu, rozšiřováním technických informací, stanovením jednotných bezpečnostních norem, usnadněním investic, dodávkami potřebného materiálu a společným jaderným trhem. Jejimi členy bylo při svém vzniku stejných 6 států jako v případě ESVO, tedy Německo, Itálie, Francie a státy Beneluxu a v téměř nezměněné podobě funguje dodnes.

Německo a státy Beneluxu požadovali vytvoření celní unie a společného jednotného trhu, jehož součástí bude i volný pohyb zboží, osob a služeb. Belgický ministr zahraničních věcí Paul Henri Spaak byl pověřen přípravou a jeho zpráva se stala základem pro Evropské hospodářské společenství (EHS). „Posláním Společenství je vytvoření společného trhu a postupné odstraňováním rozdílů mezi hospodářskými politikami členských států a podpora harmonického rozvoje hospodářských činností ve Společenství“.³ Toto poslání mělo být naplněno prostřednictvím vytvoření celní unie a odstraněním všech překážek volného pohybu osob, zboží a kapitálu, zavedením společné zemědělské a dopravní politiky, ochranou hospodářské soutěže a sblížením národních předpisů nutných k fungování společného trhu. Dále pak vytvořením Evropského sociálního fondu a založením Evropské investiční banky. Zakládajícími zeměmi bylo opět 6 stejných států jako v případě Euroatomu a ESVO. Založením tohoto společenství se otevřela cesta k budování společného trhu. Jak se

² čl. 1. smlouvy o Euroatomu (http://www.euroskop.cz/gallery/2/757-smlouva_o_euratom.pdf)

³ čl. 2. smlouvy o EHS (http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf)

později ukázalo, vybudování funkčního společného trhu byl projekt na několik desetiletí, kdy bylo nejdříve potřeba překonat protekcionismus Francie, neshody ohledně společné zemědělské politiky a později i otázky rozšíření společenství o další země. Přes všechny obtíže lze právě budování společného trhu vnímat jako středobod integračního procesu.

Obě instituce, jak Euroatom, tak EHS byly založeny Římskými smlouvami, podepsanými 25. března 1957 a vstoupily v platnost 1.1.1958. Struktura institucí byla obdobná jako v případě ESUO, se kterým jak Euroatom, tak EHS sdílely soudní instanci a shromáždění. Každá instituce pak měla svou Radu, tvořenou zástupci členských států, která měla i rozhodovací pravomoc a Komisi, výkonný orgán.

V této podobě fungují všechny tři instituce do 1. července 1967, kdy vstoupila v platnost tzv. Slučovací (nebo také Bruselská) smlouva, podepsaná 8. dubna 1965. Touto smlouvou byly sloučeny dříve samostatné Komise a Vysoký úřad ESUO v jednotnou Komisi a obdobně byla vytvořena i jednotná Rada. Zároveň byla přijata i pravidla o společném rozpočtu těchto institucí. Od tohoto okamžiku všechna tři společenství používají jednotný název Evropská společenství (ES).

Reakcí Velké Británie na vznik EHS byla snaha vytvořit zónu volného obchodu se zeměmi mimo EHS. Jednání probíhala na půdě OEEC a jejich výsledkem byl podpis Stockholmské smlouvy ze dne 4. ledna 1960, čímž vzniklo Evropské sdružení volného obchodu (ESVO). Na rozdíl od EHS byla cílem ESVO pouze zóna volného obchodu mezi členy. Nikoliv celní unie se společným celním sazebníkem vůči nečlenským zemím, nebo hlubší ekonomická integrace. Zakládajícími státy byla Velká Británie, Švýcarsko, Švédsko, Rakousko, Portugalsko, Dánsko a Norsko. V roce 1970 přistoupil Island a v roce 1986 Finsko (přidružený člen od roku 1961). Význam této organizace upadal s tím, jak postupně většina členů přešla do ES (později EU). K dnešnímu dni jsou členy ESVO pouze Norsko, Švýcarsko, Island a Lichtenštejnsko, přičemž Island již má podanou přihlášku do EU. Vztahy mezi EU a ESVO od roku 1994 upravuje vzájemná dohoda o Evropském hospodářském prostoru. Na základě této dohody mohou státy ESVO s výjimkou Švýcarska využívat vnitřní trh EU za podmínky přijetí odpovídající legislativy EU. Švýcarsko v referendu zamítlo přistoupení do Evropského hospodářského prostoru. Má však uzavřenu bilaterální smlouvu s EU o přístupu na vnitřní trh EU.

1.1.3. Rozšiřování a prohlubování společenství, EU

V 70. letech minulého století začalo období postupného rozšiřování a prohlubování společenství, stav, který trvá prakticky dodnes. Velká Británie podala přihlášku do Evropských společenství již v roce 1961. Dvojitá francouzská veto v letech 1963 a 1967 znamenalo, že Velká Británie mohla přistoupit do společenství až po rezignaci francouzského prezidenta Charlese de Gaulla v roce 1973. Spolu s Velkou Británií přistoupilo i Dánsko a Irsko. Plánoval se rovněž vstup Norska, jeho občané to však odmítli v referendu a podobná situace nastala i v roce 1994. V roce 1981 přistoupilo Řecko. Zatím ojedinělým výstupem ze Společenství byl případ Grónska, které získalo v roce 1979 autonomii v rámci Dánska a v roce 1985 vystoupilo z ES. Grónsko si ponechává status zámořského teritoria ES a jeho občané, jakožto občané Dánska jsou občany EU. V roce 1986 přistoupilo Španělsko a Portugalsko, v roce 1995 Finsko, Švédsko a Rakousko. Po pádu železné opony přistoupilo najednou 8 států bývalého východního bloku a to Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Slovinsko, Estonsko, Litva a Lotyšsko, spolu s nimi pak Malta a Kypr. V zatím poslední vlně rozšíření v roce 2007 přistoupilo Bulharsko a Rumunsko, čímž dosáhla EU počtu 27 členů. 1. července 2013 je plánován vstup Chorvatska. V současné době EU registruje 5 kandidátských zemí, které si podaly přihlášku a to Turecko, Island, Makedonii, Srbsko a Černou Horu. Za potenciálně kandidátskou zemí je ještě považována Albánie, Bosna a Hercegovina a Kosovo.

Z hlediska prohloubení spolupráce byl důležitým dokumentem Jednotný evropský akt (JEA), který vstoupil v platnost 1. července 1987. Jedná se prakticky o první velkou reformu smluv Společenství. Tato smlouva reaguje jednak na rostoucí počet členů společenství, což způsobuje problémy při nalézání kompromisu a dále na stále nedokončený jednotný vnitřní trh. V důsledku JEA byla většina otázek týkající se společného trhu rozhodována v Radě kvalifikovanou většinou, namísto dosavadní jednomyslnosti. Byla rovněž posílena funkce Evropského parlamentu a rozšířeny pravomoci společenství.

Společný trh si za cíl vytkla již EHS při svém vzniku v roce 1958 a tohoto cíle mělo být dosaženo během 12 let, tj. do roku 1970. „V polovině roku 1968 byla sice odstraněna cla a kvóty ve vzájemném obchodě a zaveden společný celní sazebník pro obchod s třetími zeměmi (celní unie), ale obchodu mezi členskými zeměmi nadále bránily především odlišné

národní technické předpisy (tzv. mimotarifní bariéry).“⁴ JEA proto hovoří o dobudování jednotného vnitřního trhu, kde budou odstraněny i tyto dílčí překážky. Tohoto cíle má být dosaženo do konce roku 1992. Konkrétně v článku 13 JEA, upravující článek 8a smlouvy o EHS zní takto: „Společenství přijímá opatření s cílem postupně vytvářet vnitřní trh během období končícího 31. prosince 1992. Vnitřní trh zahrne prostor bez vnitřních hranic, v němž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu v souladu s ustanoveními této smlouvy.“⁵

Dalším významným krokem k prohloubení integrace byla Smlouva o Evropské unii, neboli Maastrichtská smlouva. Tato smlouva byla podepsána 7. února 1992 v Maastrichtu a vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Jak již sám název naznačuje, jejím hlavním cílem bylo vytvořit Evropskou Unii, jakýsi další stupeň evropské integrace. Vznikla „chrámová struktura“ tří pilířů, Evropské unie. V prvním, ústředním pilíři zůstala dosavadní Evropská společenství, tedy ESUO, EHS a Euroatom. Maastrichtská smlouva pozměňuje některá ustanovení dosavadních smluv. EHS se mění na Evropské společenství (ES) a jeho cíl se rozšiřuje o hospodářskou a měnovou unii. Výše citovaný článek 2 smlouvy o EHS zní po rozšíření Maastrichtskou smlouvou takto: „Posláním Společenství je vytvoření společného trhu, hospodářské a měnové unie a provádění společných politik nebo činností uvedených v člancích 3 a 3a. Dále podporovat harmonický a vyvážený rozvoj hospodářských činností ve Společenství, trvalý a neinflační růst respektující životní prostředí, vysoký stupeň konvergence hospodářské výkonnosti, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy.“⁶ Maastrichtská kritéria pro přijetí společné měny, zde ještě nazývané ECU, podrobněji rozvádím v kapitole týkající se měnové integrace. Druhým pilířem chrámové struktury byla Společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetím spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. Pilíře mají rozdílný charakter – „tři evropská společenství mají komunitární povahu, zatímco spolupráce ve druhém a třetím pilíři má pouze mezivládní formu.“⁷

⁴ Urban, Luděk. Stručná historie vnitřního trhu. Článek dostupný na <https://www.euroskop.cz/8732/sekce/strucna-historie-vnitriho-trhu>

⁵ Jednotný evropský akt – překlad na <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>

⁶ Hlava II, článek G Smlouvy o EU, Úř. věst. C 191

ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

⁷ Plechanová, Běla, Historie EU, 90. léta. Článek dostupný na (<https://www.euroskop.cz/8889/sekce/90-leta/>)

Problémy při ratifikaci smlouvy národními státy jasně ukázaly, že takovýto stupeň navrhované integrace dosahuje maximální hranice akceptovatelné občany těchto zemí. V Dánsku se muselo opakovat referendum, neboť napoprvé občané smlouvu odmítli. Problémy se schválením však byly i ve vůdčích zemích integrace. Francie smlouvu sice schválila v referendu, ale pouze velmi těsnou většinou. V Německu se ke smlouvě musel vyjadřovat ústavní soud a smlouva byla ratifikována až po jeho souhlasu.

První revizí Smlouvy o EU byla Amsterdamská smlouva, podepsaná 2. 10. 1997, vstoupivší v platnost 1. 5. 1999. Znamenala hlavně začlenění Schengenských dohod do prvního pilíře a některé institucionální reformy. Hospodářské a měnové integrace se nijak významně nedotkla.

Další v řadě revizí Smlouvy o EU byla Niceská smlouva, podepsaná 1. 2. 2001, vstoupivší v platnost 1. 2. 2003. Jejím cílem bylo zejména připravit EU na rozšíření o postkomunistické země. To znamená upravit složení Komise a ostatních institucí EU, změnit váhy hlasů v Radě a rozšířit případy hlasování kvalifikovanou většinou na úkor jednomyslnosti. Zefektivnila rovněž fungování evropského soudu a zavedla sankční pravidla pro členské státy. Začlenila rovněž agendu zaniklého ESUO pod Evropské společenství.

Zatím poslední z řady mezinárodních smluv pozměňující zakládající smlouvy určujících podobu Evropské unie je smlouva Lisabonská. Tato smlouva byla přijata 13. prosince 2007 a vstoupila v platnost po ratifikaci v posledním členském státu EU, Českou republikou, dne 1. prosince 2009. Této smlouvě, též nazývané revizní, předcházela Smlouva zřizující ústavu pro Evropu. Ta měla zcela nahradit stávající smlouvy a založit tak sjednocenou Evropu na nových základech. Smlouva byla podepsána 25 členskými státy v říjnu 2004. Ratifikační proces proběhl úspěšně jen v 18 členských státech, narazil na odmítnutí ve Francii a Nizozemsku, a tak nebyla tato smlouva přijata. Lisabonská smlouva z této „Evropské ústavy“ ze značné míry vychází, nepřejímá pouze její nejspornější části a oficiální symboly. Oficiální název zní „Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství.“⁸ Lisabonská smlouva se tedy vydala osvědčenou cestou revizí stávajících zakládajících smluv, Maastrichtské smlouvy o Evropské unii a Pařížské smlouvy o EHS, nyní již pouze ES. Pařížská smlouva byla nově

⁸ Lisabonská smlouva, Úř. věst. C 306 ze dne 17. 12. 2007, dostupné též na <http://www.consilium.europa.eu/documents/treaty-of-lisbon?lang=cs>

přejmenována na Smlouvu o fungování Evropské unie. Ratifikační proces této smlouvy rovněž neproběhl bez komplikací. V Irsku muselo být opakováno referendum a smlouva byla schválena až po několika zárukách, které Irsko dostalo ohledně vlastního komisaře, neutrality, daňové autonomie a některých dalších ustanovení. V Německu a České republice kvůli Lisabonské smlouvě dvakrát zasedal ústavní soud. Bývalý český prezident si rovněž vymínil výjimku z listiny základních práv EU, ohledně majetkových nároků sudetských Němců. Tato výjimka měla být schválena v přístupové smlouvě Chorvatska.

Lisabonská smlouva ruší dosavadní chrámovou strukturu EU, nahrazuje Evropské společenství Evropskou Unií a zakládá jednotnou právní subjektivitu EU. Významnou změnou byla reforma institucí, zejména opětovné posílení Evropského parlamentu, ale i zapojení Parlamentů členských států do legislativního procesu Evropské unie. Standardem se stalo rovněž rozhodování kvalifikovanou většinou v Radě. Nově také zřídila funkci Prezidenta Evropské Rady a funkci Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Smlouva rovněž nově upravila možnost vystoupení z Evropské unie.

V oblasti hospodářské a měnové politiky došlo k posílení pravomocí Komise dohlížet na dodržování požadavků EU ze strany členských států. Dále byl přijat Pakt stability o růstu, jehož cílem je kontrolovat členské státy, zdali dodržují maximální povolenou míru veřejného dluhu a schodku veřejných rozpočtů. V oblasti měnové politiky pouze potvrzuje Evropskou centrální banku jako orgán Evropské unie a zmiňuje Euroskupinu, jakožto formu užší spolupráce členů eurozóny.

1.2. Měnová integrace

Měnová integrace v Evropě není jen otázkou posledních 50. let vrcholící přijetím eura. Měnové unie existovaly v různých částech kontinentu a udržely se desítky let. Příkladem může být Latinská měnová unie, které existovala v letech 1865-1927. Zakládajícími zeměmi byla Francie, Belgie, Itálie a Švýcarsko, postupně se přidalo několik dalších států převážně z jihu Evropy. Zajímavostí byla i účast Venezuely. Podstatou této unie byla volná směnitelnost mincí, které měly fixně stanovený poměr zlata a stříbra (1:15,5). Mince měly i jednotný standard co se týče váhy a velikosti.

Latinská unie inspirovala obdobnou unii severovýchodních států. Skandinávská měnová unie existovala v letech 1873-1914 a zahrnovala fixní směnný kurz měn Švédska, Dánska a Norska a zlatý standard.

Příkladem nejdéle fungující měnové unie v moderní historii Evropy je Belgicko – lucemburská měnová unie. Vznikla v roce 1921 a zanikla až vznikem eura, tedy rokem 1999. Podstatou bylo paritní propojení belgického a lucemburského franku v poměru 1:1 a vzájemná akceptace měn na území obou států.

1.1.1. Počátky měnové integrace a spolupráce – Bretton Woods, EPU, Wernerův plán

Počátky měnové integrace na evropském kontinentě v poválečném období je nutné hledat v bretonwoodském měnovém systému. Tento systém vznikl na základě dohod uzavřených v americkém Bretton Woods ze dne 22. července 1944. Jednalo se o dohodu 44 nejvýznamnějších průmyslových států o měnovém uspořádání. Tento systém spočíval na směnitelnosti amerického dolaru za zlato za fixní cenu 35 USD za trojskou unci a napojením ostatních měn pevným kurzem na dolar v úzkém flukтуаčním pásmu $\pm 1\%$. Členské státy sice mohly provozovat autonomní monetární politiku, museli však svoji měnu udržovat v daném flukтуаčním pásmu a fixní parita mohla být přestavena pouze v případě tzv. fundamentální nerovnováhy. „Samotný pojem fundamentální rovnováhy neobdržel nějaký přesně definovaný obsah, vyjadřoval však podstatu, že léčba devalvací mohla být ordinována pouze v případě hrozby chronických deficitů platební bilance a že měla být doprovázena širším komplexem hospodářských politik zaměřených na odstranění příčin platebních problémů. Symetricky země s trvale přebytkovou platební bilancí se neměly bránit revalvací svých národních měn.“⁹ Na dodržování výše uvedených pravidel měly dohlížet nově zřízené nadnárodní instituce, Mezinárodní měnový fond (IMF) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (IBRD). Tento unikátní systém fungoval od roku 1945, kdy vstoupila dohoda v platnost až do roku 1971, kdy USA jednostranně zrušili směnitelnost USD za zlato. Následovaly devalvace amerického dolaru, rozšíření flukтуаčních pásem ostatních měn, až nakonec v březnu 1973 přešel dolar do režimu volně plovoucí měny.

⁹ Dědík Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008, str.11

Paralelně a v návaznosti na bretonwoodský měnový systém vznikla Evropská platební unie (EPU). Tato mezinárodní organizace zahájila činnost v červenci 1950 a úspěšně fungovala až do roku 1958, kdy byla nahrazena Evropskou měnovou úmluvou. „EPU vznikla na platformě členství v OEEC, včetně vazeb na bývalé britské a francouzské kolonie tato instituce pokrývala ve své době až 70% světového obchodu.“¹⁰ Organizace fungovala jako jakési „clearingové centrum“, které shromažďovalo vzájemné pohledávky a závazky členských států, které potom vypořádávalo. Tato funkce byla velice užitečná v době, kdy jedinou volně směnitelnou měnou byl krajně nedostatkový americký dolar, jehož alternativou bylo rovněž nedostatkové zlato. Každá země měla také nastavenou jakousi maximální možnou kvótu pohledávky či závazku k EPU, k jehož vyrovnání muselo být použito zlato, popř. úvěr od EPU. Svým způsobem tak EPU kromě rozvoje pomohla i ke stabilizaci vzájemného obchodu členských zemí a k postupné liberalizaci a odstraňování bariér. Tato stabilizace vztahů a obecně zlepšující se ekonomická situace zemí poválečné Evropy umožnila postupný návrat ke směnitelnosti evropských měn. EPU tak ztratila svůj prvotní význam a byla nahrazena Evropskou měnovou úmluvou.

První plán na zavedení měnové unie v poválečném období na evropském kontinentě se nazývá Wernerův plán. Tento plán je pojmenován po lucemburském premiérovi a ministru financí v jedné osobě Pierru Wernerovi a byl představen v říjnu 1970. Plán se zrodil na základě impulzu ze zasedání Evropské rady v Haagu z prosince 1969, kde byl vznesen požadavek na vytvoření hospodářské a měnové unie členských států EHS. Plán počítal s desetiletým obdobím rozděleným na tři etapy. Přes koordinaci měnových a fiskálních politik, volný pohyb kapitálu, vytvoření systému centrálních bank s jedním rozhodovacím centrem, které by regulovalo úrokové míry, intervenovalo a obhospodařovalo devizové rezervy a postupné zafixování měnových kurzů měla být nejpozději v roce 1980 dosažena měnová unie. Plán se v plné míře realizovat nepodařilo. Jako příčina neúspěchu se uvádí jednak pád bretonwoodského systému pevných kurzů, ropný šok z roku 1973 a odlišná reakce hospodářských politik členských států na tento šok a dále neochota států předávat v takové míře své rozpočtové a hospodářské politiky. Plánu je rovněž vytýkáno slabé institucionální zastřešení. V roce 1973 sice vznikl Evropský fond pro měnovou spolupráci (EMCF), který měl být předchůdcem systému centrálních bank, jeho kompetence byly však

¹⁰ Dědek Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008, str.14

pro tento úkol nedostatečné. Pouze na několik málo let se podařilo koordinovat a snižovat fluktuace měnových kurzů. Tento systém se nazýval „had v tunelu“ a jeho podstatou byly dva typy fluktuačních pásem. První z nich, později nazývané „tunel“, bylo brettowoodské pásmo maximálních přípustných fluktuací měn členských zemí vůči dolaru, které si členské země jednostranně snížily z $\pm 1\%$ na $\pm 0,75\%$. „Hadem“ pak bylo fluktuační pásmo vytyčené okolo centrálních parit vzájemných kurzů evropských měn, původně stanovené na $\pm 0,6\%$. Systém se realizoval v období od dubna 1971, kdy guvernéri členských centrálních bank odsouhlasili výše uvedená pásma, do března 1973, kdy se definitivně zhroutil brettonwoodský systém. Zanikl tedy „tunel“ a systém přežíval pouze jako torzo „hada“. Problémy systému se však projeví v podstatě záhy po jeho spuštění. Již v květnu 1971 Německo a Holandsko zavedlo dočasné plování svých měn, v prosinci 1971 bylo rozšířeno fluktuační pásmo vůči dolaru na $\pm 2,25\%$, v dubnu 1972 na schůzce guvernérů členských centrálních bank v Basileji bylo rozšířeno i fluktuační pásmo „hada“ rovněž na $\pm 2,25\%$. Ze systému nejdříve vystoupily země, které jako poslední přistoupily k EHS, tj. Irsko, Velká Británie, později vystoupila i Francie a Itálie. Torzo systému fungovalo až do založení EMS v roce 1979, zažilo však mnoho devalvací a revalvací zbývajících měn.

1.1.2. Evropský měnový systém

Další, tentokrát nepoměrně úspěšnější pokus o integraci v měnové politice dal vzniknout Evropskému měnovému systému (EMS). Tento systém začal plně fungovat 13. března 1979 a vstoupili do něj všichni tehdejší členové Evropských společenství, ovšem ne všichni členové přijali ihned všechny jeho komponenty. Tento systém, byť s některými úpravami vydržel až do vzniku společné měny euro v roce 1999. Jednou z komponent systému je mechanismus měnových kurzů (ERM), jehož nástupce ERM II. slouží jako předvstupní kritérium zájemců o vstup do eurozóny a je funkční dodnes.

„Projekt jako takový vzešel ze společné iniciativy německého kancléře Helmuta Schmidta a francouzského prezidenta Valéryho Giscarda d'Estaigu.“¹¹ Nikoliv tedy na půdě v tuto dobu již sjednocené komise. Tyto země budou i v budoucnu nazývány „motorem“

¹¹ Dědč Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008, str.46

evropské integrace. Cílem systému bylo obnovit stabilitu měnových kurzů a omezit vliv amerického dolaru na kurzy evropských měn. Systém stál na 4 pilířích:

1. měnová jednotka ECU
2. mechanismus měnových kurzů
3. úvěrové nástroje
4. Evropský fond pro měnovou spolupráci

Předchůdkyní evropské měnové jednotky ECU (European Currency Unit) byla evropská účetní jednotka EUA (European Unit of Account), z které ECU vycházela a započala svoji existenci v kurzu 1:1. EUA byla definována jako koš složený z členských měn Společenství, vznikla v roce 1975 a sloužila pouze jako účetně-evidenční médium. ECU byla rovněž definována jako měnový koš všech měn Společenství, tedy i nečlenů EMS, její použití bylo však daleko širší, takže se více blížila skutečné měně. Nebyla však nikdy emitována ve formě bankovek a mincí. Každá měna měla různý počet fyzických jednotek v měnovém koši ECU a rovněž rozdílné váhové zastoupení, v čemž se promítala různá ekonomická síla dané měny v rámci Společenství. Jako kritéria této ekonomické síly byl vybrán podíl země na HDP Společenství, podíl na vnitřním obchodu Společenství a podíl na finančních zdrojích EMS. V pětiletých intervalech bylo revidováno množství jednotlivých měn i jejich váhové zastoupení, přičemž poslední revize proběhla v roce 1989, před přijetím Maastrichtské smlouvy. Do koše se tak již nedostaly měny států přistoupivších do Společenství po roce 1989. Měna ECU byla emitována Evropským fondem pro měnovou spolupráci (EMCF) oproti depozitu 20% devizových rezerv členských států, denominovaných ve zlatě a USD. Tato měna pak byla připsána na účty jednotlivých centrálních bank vedených u EMCF. Vedle tohoto „oficiálního ECU“, které mělo sloužit zejména ke kurzovým intervencím centrálních bank a zároveň jako rezervní aktivum existovalo rovněž „privátní ECU“. O jeho existenci se zasloužily finanční trhy, které ECU, resp. ecu, záměrně psané malými písmeny jako názvy jiných národních měn, používaly pro širokou škálu finančních instrumentů - vkladů a půjček, emisí cenných papírů, zejména obligací, úrokových derivátů, devizových kontraktů atd. Přitažlivá na této měně byla zejména nízká volatilita a prvek diverzifikace, který snižoval rizikovost. Evropská komise rovněž využívala ECU při hrazení svých výdajů a transferů ze strukturálních fondů.

Další důležitou složkou EMS byl mechanismus měnových kurzů (ERM, popř. ERM I). Jelikož byl tento systém nástupcem a do jisté míry i pokračovatelem „hada“, ne všichni členové do něj vstoupili od samého začátku. Velká Británie přistoupila až v říjnu 1990 ale

v září 1992 byla spolu s Itálií nucena vystoupit. Itálie se vrátila v listopadu 1996. V červnu 1989 přistoupilo Španělsko a dubnu 1992 Portugalsko, tedy až několik let po svém přistoupení do Společenství. Podstatou systému byl režim pevných, avšak přizpůsobitelných kurzů, s povinnými intervencemi, tedy obdoba hada. „Za základ intervenčního mechanismu byla vzata paritní mřížka bilaterálních centrálních kurzů všech participujících měn, kolem nichž byla vytyčena pásma přípustných kurzových oscilací.“¹² Centrální kurzy pak byly počítány jako kurzy měn k ECU, z nichž se vypočítala paritní mřížka kurzů jednotlivých měn. Základní šířka povoleného oscilačního pásma byla rovněž stejná jako v případě hada, tj. $\pm 2,25\%$. Pásmo $\pm 6\%$ si vyjednala jako dočasnou výjimku Itálie, využívala ji však až do ledna 1990. Se stejnou šíří pásma vstupovala do ERM i Velká Británie, Španělsko a Portugalsko. Krize v roce 1992 pak znamenala rozšíření tohoto pásma na $\pm 15\%$. Přestavování centrálních parit bylo možné jen po vzájemné dohodě všech účastníků mechanismu a na základě prokazatelných makroekonomických nerovnováh. Další komponentou systému ERM byla povinná měnová intervence dotčených centrálních bank, pokud vzájemný kurz některých dvou měn dosáhl okraje povoleného pásma. Novinkou bylo, že intervenovat musely obě banky, nikoliv pouze banka, jejíž měna depreciovala. Intervence byly stanoveny jako neomezené. Centrální banky však přistupovaly i k jednostranným intervencím uvnitř povoleného pásma, kdykoliv měly pocit, že se kurz příliš vychyluje od centrální parity a mohl by například být předmětem spekulativního útoku. Prostor pro včasnou reakci centrálních bank přinesly i tzv. indikátory divergence. Tento ukazatel včas poukázal na vychylování kurzu od centrální parity a umožnil centrální bance včas reagovat intervencí, nebo iniciovat jednání o přestavení centrální parity, šlo-li o důsledek makroekonomické nerovnováhy.

Dalším pilířem EMS byly úvěrové nástroje poskytované centrálním bankám pro potřeby měnových intervencí a spravované EMCF. Měly různé doby splatnosti, od ultrakrátkých se splatností 45, později 75 dní, přes krátkodobé se splatností 3 měsíce s dvojnásobnou prodloužením, až po střednědobé se splatností 2 až 5 let. Tyto úvěrové nástroje byly v podstatě dědictvím období „hada“ neboť fungovaly již od počátku 70tých let. Kromě střednědobé finanční výpomoci, o které rozhodovala rada Ecofin, nebylo poskytování kratších úvěrů svázáno žádnými podmínkami. Ultra krátkodobá facilitata byla dokonce koncipována jako neomezená a tak teoreticky umožňovala i neomezenou intervenci centrální banky. U krátkodobých a střednědobých výpomocí byl konstruován limit a to jak dlužnická, tak v dvojnásobné výši věřitelská kvóta.

¹² Dědek Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008, str.57

Posledním z pilířů EMS byl samotný Evropský fond pro měnovou spolupráci (EMCF). Jak je již uvedeno výše, sám vznik fondu je datován do dubna 1973 a tedy taktéž produktem Wernerova plánu. Jeho pravomoci však zůstaly skromné, dohlížel pouze na dodržování pravidel a vypořádával pohledávky a závazky z intervencí. V čele EMCF stál Výbor guvernérů členských centrálních bank. Fond neměl žádné stálé zaměstnance a operativní agendu jeho jménem spravovala Banka pro mezinárodní platby sídlící v Basileji. Existovaly sice plány na přeměnu EMCF na Evropský měnový fond, období Mezinárodního měnového fondu, tento plán se však nikdy nerealizoval. EMCF byl tak nahrazen až v lednu 1994 Evropským měnovým institutem, který znamenal vstup do druhého stádia Evropské měnové unie, dle maastrichtského harmonogramu a byl přímým předchůdcem Evropské centrální banky. Více v následující kapitole.

Domnívám se, že při zpětném pohledu lze hodnotit období EMS jako úspěšné. Toto období přineslo fungující peněžní jednotku ECU, opětovné zapojení všech členů Společenství do kurzového mechanismu, období měnové stability, koordinace měnových politik, konvergenci inflací a úrokových sazeb. Liberalizace pohybu kapitálu, existence skutečné, nebo alespoň domnělé nerovnováhy a systému pevných kurzů znamenal zvýšené riziko spekulativních útoků. To se plně projevilo v letech 1992-3, kdy nadhodnocené kurzy některých měn, náklady německého sjednocení a zamítavé stanovisko dánského referenda k Maastrichtské smlouvě spustily vlny měnových spekulací. Výsledkem bylo opuštění systému pevných kurzů Velkou Británií a Itálií, následná vlna devalvací několika dalších měn, dočasná omezení pro pohyb kapitálu a konečně rozšíření flukтуаčních pásem na $\pm 15\%$ od 1. srpna 1993. Tímto krokem se de facto opustil systém pevných kurzů, neboť s takto širokými pásmy fluktuace již nelze hovořit o pevných kurzech. Systém se nicméně podařilo zachránit a bylo možné pokračovat na započaté cestě k hospodářské a měnové unii. Smluvní zakotvení měnové unie lze nalézt již v preambuli Jednotného evropského aktu, který si jinak vzal za cíl zejména dobudování vnitřního trhu. Z hlediska měnové unie byla důležitá zejména liberalizace pohybu kapitálu. Výsek preambule týkající se hospodářské a měnové unie zněl v překladu takto: „Berouce v úvahu, že hlavy států a předsedové vlád na konferenci v Paříži ve dnech 19. až 21. října 1972 schválili jako cíl postupné uskutečňování hospodářské a měnové unie, s ohledem na přílohu k závěrům zasedání předsednictví Evropské rady v Brémách ve dnech 6. a 7. července 1978 a k usnesení Evropské rady z Bruselu ze dne 5. prosince 1978 o zavedení Evropského měnového systému (EMS) a otázkách s ním spojených a zaznamenávající, že v souladu s tímto usnesením přijalo Společenství a centrální banky členských států řadu opatření k provedení měnové spolupráce, se rozhodli přijmout tento

akt...“¹³ Formulace je sice poněkud vágní, nicméně důležitá v tom smyslu, že cíle hospodářská unie má být dosaženo spolu s unií měnovou. Podrobnosti a konkrétní stádia přechodu k měnové unii přinesla až následující Maastrichtská smlouva.

1.1.3. Smlouva o Evropské unii

Smlouva o Evropské unii, neboli Maastrichtská smlouva je naprosto klíčový dokument pro vznik měnové unie se společnou měnou. Nezmiňuje se ještě euro, ale ECU. Bezprostředním podnětem na zapracování cesty k dosažení evropské měnové unie se společnou měnou do Smlouvy o EU byla tzv. Delorova zpráva. Tato zpráva, s názvem: „Zpráva o hospodářské a měnové unii v Evropském společenství“ (Report on economic and monetary union in the European Community) byla prezentována 17. dubna 1989 radě Ecofin a na jejím vypracování se podílel zvláštní výbor guvernérů centrálních bank 12 tehdejších členů společenství, doplněný o několik dalších expertů, a jemuž předsedal Jacques Delors, tehdejší prezident Evropské komise. Zpráva shrnuje dosavadní vývoj na cestě k hospodářské a měnové unii, mimo jiné zmiňuje i Wernerovu zprávu z roku 1970, která si kladla stejný cíl a na kterou de facto navazuje. Dále obsahuje východiska k dosažení a hlavní rysy hospodářské a měnové unie. Na rozdíl od Wernerova plánu je zde i větší důraz na institucionální zajištění, je zde navrhován Evropský systém centrálních bank (ESCB), nová nadnárodní instituce s federativním uspořádáním, která bude mít za úkol řídit měnovou politiku s cílem cenové stability.¹⁴ Je zde rovněž zmíněno ECU, jakožto měna, která má potenciál být společnou měnou. Nejdůležitější součástí Delorovy zprávy je pak konkrétní plán o třech stádiích, vedoucí k dosažení hospodářské a měnové unie. První stádium mělo začít 1. července 1990, neboť k tomuto datu vstoupila v účinnost směrnice o plné liberalizaci pohybu kapitálu. Ostatní stádia nebyla datována, jen byl dán jejich obsah a posloupnost. První stádium mělo probíhat v prostředí existujícího smluvního rámce. Hlavním cílem této fáze mělo být dobudování společného trhu do konce roku 1992, tak jak to stanovil Jednotný evropský akt. Měla být posílena koordinace měnových politik, spolupráce centrálních bank, volné užívání ECU a zároveň i koordinace rozpočtových politik, neboť nadměrné schodky

¹³ Jednotný evropský akt, Úř. věst. L 169 ze dne 29. 6. 1987 – překlad dostupný na <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>

¹⁴ The Report on Economic and Monetary Union in the European Community, ISBN 92-826-0655-4, str. 21, dostupná na http://aei.pitt.edu/1007/1/monetary_delors.pdf

veřejných rozpočtů byly vnímány jako závažné riziko a zdroj nerovnováhy. Druhé stádium už bylo podmíněno přijetím potřebné legislativy. V této fázi totiž měla začít fungovat nová instituce, Evropský systém centrálních bank (ESCB), instituce plně odpovědná za společné monetární aktivity. ESCB měl tedy absorbovat již existující Evropský fond pro měnovou spolupráci (EMCF), v jehož čele stál Výbor guvernérů centrálních bank a podstatně rozšířit své pravomoci na úkor centrálních bank členských států. Měla být rovněž posílena hospodářská konvergence a pokračovat práce na přípravě třetí fáze, tzn. zejména snižovat fluktuaci měnových kurzů směrem k nule. Třetí stádium pak mělo být fází měnové unie. Počínaje pevným a neodvolatelným zafixováním měnových kurzů, dále pak plnou odpovědností ESCB za měnovou politiku, intervence ve prospěch společné měny a správu společných devizových rezerv. Součástí této fáze pak měly být i pevné limity na rozpočtové deficity a postupný přechod ke společné měně.

Převážná většina doporučení z Delorovy zprávy se pak skutečně objevila v Maastrichtské smlouvě a stala se tak závazným pro všechny členy společenství. Záběr Maastrichtské smlouvy byl poměrně široký, některé podstatné ustanovení jsem zmínil již v předchozích kapitolách. Co se týče otázek měnové politiky a přechodu k hospodářské a měnové unii, byl stanoven začátek druhého stádia a to 1. ledna 1994¹⁵. K tomuto datu byl rovněž ustaven Evropský měnový institut (EMI), který byl předstupněm Evropské centrální banky a měl tyto úkoly:

- posilovat spolupráci mezi národními centrálními bankami, posilovat koordinaci měnových politik členských států s cílem zajistit cenovou stabilitu,
- dohlížet na fungování Evropského měnového systému,
- konzultovat otázky spadající do působnosti národních centrálních bank a ovlivňujícím stabilitu finančních institucí a trhů,
- převzít dosavadní úkoly Evropského fondu pro měnovou spolupráci, který bude rozpuštěn
- usnadňovat používání ECU a dohlížet na jeho vývoj, včetně hladkého fungování clearingového systému v ECU.¹⁶

Datum zahájení třetího stádia nebyl přesně specifikován, pouze byl stanoven postup, jak k tomuto datu dospět. Do konce roku 1996 měla Evropská rada posoudit, jestli byly u většiny

¹⁵ článek 109e Smlouvy o EU, upravující smlouvu o EHS Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

¹⁶ článek 109f odst.2 Smlouvy o EU, upravující smlouvu o EHS, Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

států splněny podmínky pro přijetí jednotné měny a pak určit datum počátku třetího stádia. Nebude-li takovýto datum stanoven do konce roku 1997, započne třetí stádium automaticky 1. ledna 1999, po předchozím potvrzení Evropské rady o splnění podmínek pro přijetí jednotné měny. Díky problémům s rozpočtovým deficitem většiny zemí Společenství byl pro vstup do HMU zvolen pozdější termín. Datum 1. ledna 1999 bylo skutečně počátkem třetího, finálního stádia hospodářské a měnové unie. Součástí Maastrichtské smlouvy byly rovněž i statuty EMI, Evropské centrální banky (ECB) a Evropského systému centrálních bank (ECSB). ECB a ESCB se staly nástupci Evropského měnového institutu 1. června 1998, krátce před začátkem třetího stádia přechodu k HMU. ECB je samostatnou nezávislou institucí, jejím hlavním cílem je cenová stabilita. Další důležitou součástí Maastrichtské smlouvy byla konvergenční kritéria, tedy exaktní ekonomické ukazatele z několika oblastí, která byla hodnotícím kritériem pro vstup země do třetího stádia hospodářské a měnové unie. Jejich podrobnějším výkladem se budu zabírat v následující kapitole. Součástí Maastrichtské smlouvy byla rovněž ustanovena povinnost členských států usilovat o dosažení třetího stádia HMU, tedy členství v měnové unii. Z této obecné povinnosti si formou dodatkového protokolu vyjednaly výjimku dva státy a to Velká Británie a Dánsko. Dánsko tuto výjimku ještě podmínilo konáním referenda. Zamítavé stanovisko referenda tak potvrdilo dánskou pozici mimo eurozónu.

Vyjednat si výjimku ze vstupu do třetího stádia HMU, tedy přístupu ke společné měně mohly jen státy, které byly členem Společenství v době přijímání Maastrichtské smlouvy. To byl případ Velké Británie a Dánska. Tato výjimka může být rovněž kdykoliv odvolána a i tyto země mohou přistoupit, po splnění konvergenčních kritérií, ke společné měně. Země, které přistoupily do Společenství později, musí přistoupit ke všem smlouvám ve stávajícím znění a není tedy možné připojovat obdobné výjimky. Později přistoupivší jsou tedy smluvně vázáni přistoupit ke společné měně bez výjimky. Společné měně se tak tyto země mohou vyhnout pouze neplněním konvergenčních kritérií, přičemž mají povinnost usilovat o co nejrychlejší odstranění takovýchto překážek. Evropská komise v dvouletých cyklech hodnotí takovýto pokrok. Případné referendum tak není z pohledu Maastrichtské smlouvy relevantní, bývá však vládou členské země respektováno. To byl případ Švédska, které v referendu odmítlo společnou měnu a vláda tak nevstoupením do ERM či ERM II a nevytvořením legislativních předpokladů pro nezávislou centrální banku trvale neplní konvergenční kritéria.

Eurozóna fakticky vznikla 1. ledna 1999, kdy 11 členských zemí Společenství vstoupilo do třetího stádia HMU a pevně zafixovalo kurzy svých měn ke společné měně euro. Těmito zeměmi byla Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo,

Nizozemí, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Maastrichtská smlouva uvádí jako společnou měnu ECU, název euro byl přijat až v prosinci 1995 na zasedání Evropské rady v Madridu. Aby se předešlo schvalování změny smlouvy, bylo přijato výkladové pravidlo, že pojem ECU ve smlouvě je třeba chápat jen jako zkratku blíže nespécifikované evropské měnové jednotky (European Currency Unit), jejíž název byl přijat později. Kurz národních měn k euru byl stanoven na podkladě tržních hodnot z posledního obchodního dne roku 1998. Detailní hodnoty kurzů uvádím v příloze č. 1. Od této chvíle fungovala rovněž pouze jedna měnová politika prováděná ECB, stanovující jednotnou úrokovou sazbu a jednu peněžní zásobu. 1. ledna 2002 byl zahájen proces nahrazování národního oběživa eurovými bankovkami a mincemi. 28. února 2002 jsou staženy národní mince a bankovky a euro se stává jediným zákonným platidlem eurozóny. 1. ledna 2001 se eurozóna rozšiřuje o Řecko, které konsolidovalo své veřejné finance částečně za pomoci nestandardních účetních operací, částečně díky zmanipulování statistiky¹⁷. 1. ledna 2007 přistupuje Slovinsko, 1. ledna 2008 Malta a Kypr, 1. ledna 2009 Slovensko a konečně 1. ledna 2011 Estonsko, čímž se počet členů eurozóny završuje na současných 17 členů.

1.1.4. Konvergenční kritéria a přijetí společné evropské měny

Konvergenční, neboli maastrichtská kritéria byla smlouvou stanovená sada ukazatelů, jejichž splnění bylo podmínkou pro přijetí společné měny. Smyslem těchto kritérií bylo prokázat, že hospodářské politiky budoucích členů eurozóny jsou dostatečně sladěné.

Tato kritéria jsou rozdělena na čtyři oblasti, které maastrichtská smlouva obecně definuje takto:

- dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků,
- dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek ve smyslu čl. 104c odst. 6,

¹⁷ Eurostat vydal oficiální zprávu 22. listopadu 2004 navyšující ukazatel schodku veřejných financí v letech 1997-9 o 1,8-4% a celkového veřejného zadlužení o 7%. Tato zpráva je k dispozici na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/GREECE/EN/GREECE-EN.PDF. Přetrvávající problémy na poli řecké statistiky potvrdila i zpráva Evropské komise z 8. 1. 2010, dostupná na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/COM_2010_REPORT_GREEK/EN/COM_2010_REPORT_GREEK-EN.PDF

- dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvací vůči měně jiného členského státu,
- stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb.¹⁸

Podrobněji pak byla tato kritéria rozvedena v dodatkových protokolech. První kritérium cenové stability zkoumalo otázku inflace. Vyšší inflace znamená ztrátu cenové konkurenceschopnosti oproti levnějším dovozům a rovněž zdražují export. Je tedy potenciálním zdrojem deficitu běžného účtu platební bilance, což se zpravidla řeší devalvací kurzu, resp. přestavováním parit v kurzovém mechanismu. Již EMS však prokázal poměrně značnou míru konvergence tohoto ukazatele a tak tento ukazatel nebyl zásadní problém při vzniku měnové unie. Dodatkový protokol stanovil toleranci 1,5 procentního bodu nad inflaci tří zemí s nejnižší inflací v období jednoho roku před provedením šetření. V době vzniku měnové unie byla tato hodnota limitována ve výši 2,7% a z členů EU ji nespĺňovalo pouze Řecko.

Kritériem dlouhodobě udržitelného stavu veřejných financí byly dvě hodnoty. První hodnotou byl poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračující doporučovanou hodnotu 3%. K tomuto pravidlu ovšem existovaly dvě výjimky a to:

- „poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží doporučované hodnotě,
- nebo by překročení doporučované hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k doporučované hodnotě.“¹⁹

Druhou referenční hodnotou byl poměr veřejného zadlužení k hrubému domácímu produktu nepřekračující doporučovanou hodnotu 60%. Doplněný opět o výjimku: „ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k doporučované hodnotě.“²⁰ Ekonomická realita hospodaření mnoha členských států v době konstrukce těchto kritérií byla ovšem taková, že mnohé státy vykazovaly schodky rozpočtů blížící se 10% a výši veřejného

¹⁸ článek 109j odst.1 Smlouvy o EU, upravující smlouvu o EHS, Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

¹⁹ článek 104c odst.2, písmeno a Smlouvy o EU, upravující smlouvu o EHS, Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

²⁰ článek 104c odst.2, písmeno b Smlouvy o EU, upravující smlouvu o EHS, Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

dluhu rovněž nad 60%. Itálie a Belgie měly veřejný dluh v době vstupu Maastrichtské smlouvy v platnost již dokonce nad 120% HDP. Z konstrukce obou kritérií je zřejmé na jedné straně snaha stanovit ambiciózní cíle a donutit členské státy rozpočtové odpovědnosti. Na druhé straně konstrukce výjimek otvírala značný prostor k uvážení. Je zřejmé, že v případě Belgie a Itálie bylo prakticky nemožné očekávat, že v blízké době sníží své zadlužení na méně než polovinu. U těchto kritérií, ve větší míře než u ostatních, šlo tedy o nastolení úsporného trendu a výhledu do budoucna, než o reálný současný stav. Před vstupem do HMU byly poměrně ambiciózní sazby tohoto kritéria velkou výzvou pro mnoho vlád. Společný vstup co největšího počtu zemí do třetího stádia byl vnímán jako prestižní záležitost a tak došlo v několika případech i na nestandardní účetní operace, aby bylo kritéria deficitu dosaženo. Na počátku třetího stádia vstupu do HMU tak kritérium deficitu nesplňovalo pouze Řecko a i poměr celkového dluhu k HDP dostala většina zemí na sestupnou trajektorii. V případě Evropské měnové unie se počítalo s tím, že monetární politika bude přenesena na nadnárodní úroveň, zatímco fiskální politika zůstane téměř výhradně v rukou národních států. Šlo o v praxi zatím nerealizovaný model, kde byla zřejmá rizika v deficitním chování členských států. EU měla k dispozici minimum nástrojů, jak členské státy donutit k rozpočtové disciplíně. Byl zde systém koordinace fiskálních politik, zákazů monetárního financování vlády či finanční výpomoci ze strany Společenství. Komise rovněž disponovala procedurou při nadměrném schodku, ovšem bez jasných finančních sankcí. Sankce přinesl až tzv. Pakt stability a růstu z června 1997, který ovšem nebyl důsledně dodržován, a v roce 2005 byl podstatně reformován.

Třetím referenčním kritériem byla „účast v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, jak je uvedeno v čl. 109j odst. 1 třetí odrážce této smlouvy, znamenající, že členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval flukтуаční rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči měně kteréhokoli jiného členského.“²¹ Devalvace krátce před přijetím společné měny by znamenala konkurenční výhodu pro domácí exportéry. Původní záměr byl rovněž udržet kurz ve flukтуаčním pásmu $\pm 2,25\%$, díky turbulencím v letech 1992-3 bylo však v srpnu 1993 toto pásmo rozšířeno na $\pm 15\%$, čímž byl původní systém podstatně ochromen. Začalo se tedy

²¹ článek 3 protokolu o kritériích konvergence uvedených v článku 109j Smlouvy o založení Evropského společenství, Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

pracovat na následovníku systému ERM. Jako hodnotící kritérium pro vstup do HMU byla u členů Společenství vstupujících do HMU k 1. 1. 1999 použita původní pásma fluktuační, tedy $\pm 2,25\%$. Tuto podmínku splnili všichni členové. Devalvace ve sledovaném období neproběhla žádná, pouze irská libra revalvovala, což neodporovalo pravidlům. Rovněž podmínku dvouletého setrvání v ERM splnili všichni členové až na výjimku Řecka.

Následovník systému ERM se nazýval ERM II a byl spuštěn zároveň se zahájením třetího stádia vstupu do HMU, tedy k 1. lednu 1999. ERM II se tak již netýkal zakládajících států eurozóny, ty měly od počátku třetího stádia svou měnu pevně svázanou s eurem. ERM II tak slouží jako předvstupní kritérium pro zájemce o pozdější přistoupení k euru. Centrální parita tak již byla stanovena k euru, byla ponechána široká fluktuační pásma, tedy $\pm 15\%$ a účast v tomto systému je pouze dobrovolná. Bylo možné rovněž vyjednat si užší oscilační pásma (což učinilo Dánsko). Kromě Dánska, které je členem ERM II od počátku jeho existence, je v současné době členem jen Litva a Lotyšsko. Povinný 2 letý pobyt v tomto systému a zákaz devalvace jako konvergenční kritérium zůstal zachován. Rovněž zachovány zůstaly povinné neomezené intervence v případě dosažení okraje pásma, nově ovšem přibyla vyvazující klauzule v případě ohrožení cenové stability kterékoliv strany.

Posledním makroekonomickým kritériem konvergence je parametr úrokových sazeb. „Kritérium konvergence úrokových sazeb, jak je uvedeno v čl. 109j odst. 1 čtvrté odrážce této smlouvy, znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.“²² Stejně jako u kritéria inflace již EMS prokázal poměrně značnou míru konvergence tohoto ukazatele, samozřejmě s výjimkou turbulencí let 1992-3. Tento ukazatel tedy rovněž nebyl zásadní problém při vzniku měnové unie. Komise na návrh EMI přijala jako referenční kritérium obligace ústřední vlády se splatností 10 let. V době vzniku měnové unie byla tato hodnota limitována ve výši 7,8% a z členů EU ji k 1. 1. 1999 nesplňovalo opět pouze Řecko.

Legislativním maastrichtským kritériem je pak požadavek na nezávislost centrální banky, zakotvená v právním řádu členské země ucházející se o členství v HMU. Vzorem pro postavení ECB byla německá Bundesbanka a stejné nezávislé postavení bylo vyžadováno od

²² článek 3 protokolu o kritériích konvergence uvedených v článku 109j Smlouvy o založení Evropského společenství, Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf

všech centrálních bank v systému ESCB. Požadovaného právního zakotvení mělo být dosaženo již ve druhém Stádiu cesty do HMU a kromě Velké Británie, Dánska a Švédska se tak u všech členů Společenství skutečně stalo.

1.3. Postavení společné evropské měny ve světě

Jak ukazuje mapa v příloze č. 2. níže, společnou evropskou měnu používá 17 členských států Evropské unie. Další tři státy jsou zapojeny do ERM II a pouze sedm států (včetně České Republiky) zůstává mimo eurozónu. Kromě států Evropské unie používá euro ještě Kosovo, Černá Hora, státy poválečné Jugoslávie a „trpasličí státy“ Evropy: Vatikán, San Marino, Monako a Andorra. Mimo evropské území je euro užíváno v některých zámořských územích a teritoriích Francie. Pevně svou měnu s kurzem eura má kromě států v ERM II navázáno Bulharsko, Bosna a Hercegovina, 14 států střední a západní Afriky používající měnu CFA, 3 státy francouzských zámořských území v Pacifiku používající měnu CFP a několik dalších ostrovních států, bývalých kolonií zemí eurozóny.

Mezinárodní postavení eura ve světě pravidelně monitoruje Evropská centrální banka. Poslední takováto zpráva je z července 2012.²³ Níže uvádím a komentuji některé zásadní ukazatele.

Euro je druhou nejdůležitější rezervní měnou světa, přičemž podíl eura oproti americkému dolaru stoupá. Podíl eura na celosvětových měnových rezervách je v současné době cca 25%, podíl amerického dolaru je cca 60%.²⁴ Euro tak převzalo a posílilo roli německé marky, která byla druhou nejvýznamnější rezervní měnou před příchodem eura. Nepotvrdily se však předpovědi, že euro se stane hlavní rezervní měnou. Podíl eura, jakožto rezervní měny se stabilizoval okolo hodnoty 25%, zatím co podíl dolaru od roku 2007 neustále klesá. Je tedy možné, že euro, na úkor dolaru, začne hrát ještě významnější roli.

Euro je rovněž druhou nejdůležitější měnou na globálním trhu dluhopisů. Podíl dluhopisů denominovaných v eurech osciluje okolo hodnoty 30% celkového trhu a to již od roku 2002, zatímco podíl amerického dolaru osciluje mezi 40 a 50% celkového trhu. Je

²³ The international role of euro, July 2012, ECB 2012, ISSN 1725-6593, ke stažení na <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/euro-international-role201207en.pdf?327b8d6ef5170e258f56af4e9b13dea6>

²⁴ Statistiku zastoupení jednotlivých měn v měnových rezervách pravidelně vydává Mezinárodní měnový fond. K nahlédnutí na <http://www.imf.org/external/np/sta/cofer/eng/cofer.pdf>

zajímavé, že tyto měny si udržely své podíly i při překotném nárůstu celkového objemu dluhopisů, který se posledních 10 let ztrojnásobil.

Euro je po americkém dolaru rovněž druhou nejdůležitější měnou na poli mezinárodního obchodu. Euro hraje klíčovou roli jakožto zahraniční měna v evropských zemích, které nejsou členy eurozóny a to jak u členů, tak nečlenů EU. Lze tedy shrnout, že za dobu své existenci si euro vybudovalo pevnou pozici mezi světovými měnami a po americkém dolaru je světovou dvojkou na tomto poli. Ve většině zmíněných ukazatelů dosahuje euro zhruba polovičního podílu oproti americkému dolaru. Tento poměr neodpovídá poměrům velikosti ekonomik, měřených pomocí HDP, kdy Eurozóna je jen o cca 25% menší než ekonomika USA. Podrobné srovnání velikostí HDP ukazuje tabulka v příloze č. 3. Svou roli zde tedy hraje tradice, euro je o mnoho mladší měna než americký dolar. V dolarech se také udává hodnota mnoha důležitých komodit (zlato, ropa,...) a tak dolar hlavní mezinárodní měnou jistě po nějakou dobu ještě bude. Euro by mělo svůj podíl zvyšovat, zvláště podaří-li se integraci ještě prohloubit a eurozónu rozšířit.

2. Teoretická a ekonomická východiska společných měn

Euro bývá často prezentováno jako politický koncept. Rozumí se tím snaha politiků, zejména těch v evropských strukturách, o ovládnutí členských států prostřednictvím měnové politiky. Euro v tomto vnímání má být pouhým nástrojem k vytvoření politické unie a tedy evropského superstátu, popřípadě jako politický obchod. V tomto duchu se mluví o souhlasu Francie se spojením Německa po pádu Berlínské zdi výměnou za to, že se Německo vzdá své měny²⁵. V této kapitole bych rád ukázal, že existují i jiná teoretická východiska pro tvorbu společných měn. Společná měna by měla být rovněž ekonomicky přínosná a to jak pro každý jednotlivý stát, tak pro měnovou unii jako celek. To znamená, že celkové přínosy přijetí společné měny převýší její celkové náklady.

2.1. Teorie společných měn

²⁵ např. Bagus Philipp, Tragédia eura, JAGA Group, Bratislava 2011, str. 66 a násl.

V předchozí kapitole jsem popisoval maastrichtská konvergenční kritéria, jejichž plnění je podmínkou přijetí eura. „Tato kritéria sledují chování vybraných nominálních veličin: inflace, dlouhodobých úrokových sazeb, měnového kurzu, v běžných cenách měřeného vládního dluhu a vládního deficitu. Pro tyto kritéria se vžilo označení nominální konvergence a slouží jako záruka udržitelnosti svazku zemí používající společnou měnu.“²⁶ Pro ekonomickou teorii je důležitý rovněž stav určitých reálných veličin, v této souvislosti hovoříme o reálných kritériích konvergence. Mezi tyto veličiny lze řadit širokou škálu ukazatelů, nejčastěji je zmiňována výše HDP per capita, sladěnost hospodářských cyklů, míra nezaměstnanosti, mobilita trhů kapitálu a pracovního trhu, výše cenové hladiny, produktivity práce, sladěnost sociálních systémů, atd. Ekonomická teorie tato kritéria rozpracovává a studuje podmínky, za kterých je možné, aby se dva či více států vzdaly své národní měny a přijaly měnu společnou. Za převládající teorii je pokládána teorie optimálních měnových oblastí. Paradoxně při tvorbě eura se tato teorie příliš neuplatnila a její poznatky využívají spíše odpůrci společné měny.

2.1.1. Teorie optimálních měnových oblastí

Za zakladatele teorie optimálních měnových oblastí (Optimum currency areas, zkráceně OCA) je považován kanadský ekonom Robert A. Mundell, nositel Nobelovy ceny za ekonomii. Tato cena mu byla udělena mimo jiné i za teorii optimálních měnových oblastí. Stěžejní práci nazvanou A Theory of Optimum Currency Areas²⁷ publikoval již v roce 1961. Jedná se o poměrně bohatou teorii, která byla rozvíjena jak samotným Mundellem (někdy se hovoří dokonce o dvou rozdílných mundellových teoriích, přičemž ta druhá měla být publikována v pracích z let 1973^{28,29}), tak mnoha dalšími ekonomy a lze tvrdit, že tato teorie není završena dodnes.

Teorie optimálních měnových oblastí nezkoumá tradičně přínosy a náklady společné měny. Teorie OCA zkoumá schopnost adaptace oblasti se společnou měnou, nebo pevně zafixovanými kurzy, na asymetrický šok. Asymetrický šok může být jakákoliv událost, která

²⁶ Dědek Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008, str.143

²⁷ Mundell R., A Theory of Optimum Currency Areas, American Economic Review, September 1961

²⁸ Mundell, R. (1973a): Uncommon Arguments for Common Currencies. In: Johnson, H. G. –Swoboda, A. K.: The Economics of Common Currencies, Allen and Unwin, Crows Nest, 1973

²⁹ Mundell, R. (1973b): A Plan for a European Currency. In: Johnson, H. G. – Swoboda, A. K.: The Economics of Common Currencies, Allen and Unwin, Crows Nest

dopadne na členy měnové unie nerovnoměrně, nebo dopadne jen na některé členy, nebo některé poškodí a jiné zvýhodní. Při existenci autonomní měnové politiky by více zasažení členové mohli reagovat devalvací své měny a tak efektivně odvrátit nepříznivé následky takového šoku. Při společné, nebo pevně fixované měně takováto možnost není k dispozici. Hrozí tak zvýšené napětí mezi členy měnové unie a v extrémním případě i rozpad takovéto unie. Teorie OCA pak přináší sadu testů, které musí oblast měnové unie splňovat, aby dokázala efektivně čelit asymetrickým šokům.

Mundellovo kritérium mobility pracovní síly je originálním kritériem teorie OCA. Toto kritérium nahrazuje nemožnost devalvace mobilitou pracovní síly. Podle Mundella asymetrický šok při nemožnosti devalvace vyvolá tlak na pokles reálných mezd. Pokud se pracovní síla dokáže pružně přesunout do nepostižené části měnové unie, oslabí se dopady šoku. Dále v zemi, kde by byl tlak na revalvací, příliv volné pracovní síly sníží tlak na inflaci a růst mezd. Pohyb pracovní síly tak může nahradit pohyb měnových kurzů a pomoci vstřebat asymetrický šok.

Obdobně funguje i druhé mundellovo kritérium a to pohyb kapitálu. Je-li možné, aby si postižená země snadno půjčila v nepostižené části unie, opět se dopad asymetrického šoku zmírní.

Dalším kritériem je kennenuv test výrobní diverzifikace, pojmenovaný podle Petera B. Kenena, amerického přispěvatele k teorii OCA. Ten považoval za klíčovou diverzifikaci výroby každého státu měnové unie. Diverzifikovaná výroba zmírní asymetrický šok každého jednotlivého státu, neboť šok zpravidla nedopadne na všechna odvětví stejnou měrou. Dále pak podobná diverzifikace výroby mezi státy měnové unie dělá asymetrické šoky v podstatě symetrickými a nevytváří tak tlak uvnitř měnové unie.

Dalším popsaným kritériem je mckinnonův test obchodní otevřenosti. McKinnon zpochybňoval možnost efektivního využívání flexibilního kurzu jako nástroje obrany proti asymetrickým šokům v malé otevřené ekonomice. Podle jeho teorie se devalvace promítne v takovéto ekonomice pouze do inflace. Flexibilní kurzy jsou dle něj vhodné pouze pro uzavřené ekonomiky.

Zajímavé je rovněž rozšíření teorie OCA o hypotézu tzv. endogenní měnové oblasti. Autory této teorie jsou američtí ekonomové J. A. FRANKEL a A. K. ROSE. Ti se pokusili na základě empirických průzkumů prokázat, že členství v měnové unii urychluje systémové změny a vede k sladění hospodářských cyklů a tedy i k upevnění optimální měnové oblasti. Eliminace kurzového rizika prostřednictvím vstupu do měnové unie vede k větší otevřenosti ekonomiky k zahraničnímu obchodu a mezinárodním investicím, čímž klesá i riziko

asymetrického šoku. Podle této teorie pak země nemusí bezpodmínečně splňovat kritéria pro optimální měnovou oblast již před přijetím společné měny, ale sám vstup spustí mechanismy přizpůsobení.

Za další kritéria jsou považována kritéria mzdové a cenové flexibility, solidarity mezi členy měnové unie, synchronizace hospodářského cyklu, možnost fiskálních transferů v rámci unie, homogenity preferencí hospodářských politik a mnohá další.

Teorie optimálních měnových oblastí je všeobecně přijímána jako teorie ekonomie hlavního proudu, pro svoji bohatost a rozmanitost je často citována, interpretována a rovněž kritizována. Kritické výtky jsou jak teoretického rázu od různých ekonomických škol, tak ryze praktického rázu. Na rozdíl od nominálních konvergenčních kritérií, pro případ eura exaktně stanovenými maastrichtskou smlouvou, lze některá kritéria reálné konvergence obsažená a teorii OCA velmi obtížně kvantifikovat. Ještě obtížněji lze stanovit určité meze, jejichž splnění či dosažení by mělo být podmínkou pro vstup země do měnové unie. Je také zřejmé, že ne všechna kritéria by byla vhodná pro všechny případné členy, nebo minimálně by nebyla stejně důležitá a relevantní. „Různé experimenty s tzv. indexy OCA, které usilují o propojení výchozí množiny dílčích kritérií do jedné komplexní výpovědi, však dokládají vysokou libovůli použitých metod agregace a malou použitelnost výsledků pro praktické rozhodování.“³⁰

2.2. Ekonomická východiska

Ekonomická východiska společných měn by měla odpovědět na prostou otázku, jestli se zemi vyplatí vstoupit do případné měnové unie, nebo nikoliv. Porovnává tedy jednak náklady přístupu ke společné měně a náklady vzdání se autonomní měnové politiky s výnosy případného začlenění do měnové unie. Popřípadě náklady nepřistoupení k takovéto unii s výnosy z tohoto jednání plynoucí. Je zřejmé, že nemůže jít o pouhou jednoduchou „účetní“ logiku, kdy vedle sebe postavíme náklady a výnosy obou variant, odečteme a výsledek nám dá jasnou odpověď na otázku, zda přistoupit, či nikoliv. Problém je jednak v kvantifikaci jednotlivých položek, kdy lze snadněji spočítat, kolik bude stát vytištění nových bankovek a jejich distribuce, ale obtížněji lze odhadnout, jaké problémy a tudíž i náklady, užívání nové měny přinese.

³⁰ Děděk Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008, str.152

Dalším problémem je, že není možné obsáhnout a kvantifikovat všechny případné náklady a výnosy, čímž můžeme dojít k výraznému zkreslení výsledku. Také lze obtížně anticipovat budoucí události, které mohou mít na celkový výsledek rozhodující vliv. Ekonomické modely vždy pracují s pomocí určitých konstant či předpokladů, které se nemusí vždy naplnit. V neposlední řadě je zde rovněž problém časová souměřitelnost, kdy některé náklady a výnosy jsou okamžité, ostatní se projeví až s určitým časovým odstupem, či za určitých specifických okolností. Ekonomická analýza by tak měla být pouze podkladem pro veskrze politické rozhodnutí, zda vstoupit či nevstoupit do měnové unie. Při tvorbě takovéto analýzy vždy také velmi záleží na tom, kdo a s jakým účelem tuto analýzu zadává a připravuje. Je totiž snadné dojít za stejných vstupních podmínek k různým výsledkům. Evropská komise si nechala rovněž vypracovat takovouto studii, kterou zpracovala skupina expertů pod vedením Michaela Emersona a která byla publikována v říjnu 1990.³¹ Z této studie jsem rovněž čerpal v následujících podkapitolách.

2.2.1. Ekonomické přínosy společných měn

Mezi nejvíce zřejmé a nejméně zpochybnitelné výhody společné měny patří eliminace nákladů měnové konverze a manipulace s menším počtem měn. Tato výhoda se projevuje jak odstraněním poplatků, tak náklady plynoucí z rozpětí mezi nákupním a prodejním kurzem. Úspora nákladů se projevuje jak při výměně hotovosti tak při bezhotovostních operacích. Z bankovních převodů a zahraničních plateb se tak v podstatě stanou platby domácí, úspory nákladů plynou z jednoduššího účetnictví a snazšího řízení přeshraničních peněžních toků. Velice podstatné je rovněž odstranění měnového rizika spojeného s pohybem kurzů a to úměrně velikosti transakce. Odpadá tedy nutnost zajištění proti kurzovému riziku. Odstranění těchto rizik pomůže zahraničnímu obchodu a přeshraničním investicím, zvýší se tlak na konkurenceschopnost domácích výrobců. Celkově se zvýší integrita trhů a cenová transparentnost, což by se ve svém důsledku mělo projevit ve zvýšení efektivnosti.

Na makroekonomické úrovni jsou přínosy eura dané v podstatě několikrát zmiňovanými maastrihtskými kritérii. Cílem měnové unie má být v první řadě nízká inflace, kterou má zajistit nezávislá centrální banka. Pro řadu zemí společenství toto byl významný přínos. Obdobný pozitivní vliv by měla mít i požadovaná nízká míra deficitů veřejných

³¹ One market, one money: An evaluation of the potential benefits and costs of forming an economic and monetary union, European economy Nr. 44, European commission, 1990, ISSN: 0379-0991, ke stažení na http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_summary7520_en.htm

financí a udržitelná výše veřejného dluhu. Udržení veřejného dluhu v únosné míře pomohou i nižší úroky na správu tohoto dluhu. Ty totiž budou zákonitě sníženy o inflační a rizikové prémie, spojené obvykle s možnou devalvací. Lze zobecnit, že nízká inflace a udržitelné veřejné finance jsou základem pro fungování jakékoliv měnové unie, nejen té evropské.

Jak bylo zmíněno výše, cenová transparentnost by měla přispět jak k zefektivnění trhů, tak k výrokové diverzifikaci. Rovněž by měla přispět k zefektivnění a rozšíření trhu práce na celé území měnové unie. Toto pak přispěje k makroekonomické stabilitě a snadnější absorpci asymetrických šoků. Vyšší efektivita trhů, konkurenceschopnost a stabilita prostředí by měla vést k vyššímu hospodářskému výkonu členů měnové unie.

Nezpochybnitelné je rovněž posílení integračních vazeb uvnitř zóny se společnou měnou. Významné je však i posílení postavení společné měny na venek, které by mělo být významnější, než postavení jednotlivých měn. Znamená to jak dodatečný výnos z tzv. ražebného, tak vznik konkurence dominantnímu americkému dolaru. To posílí váhu měnové unie na mezinárodním poli a posílí schopnost prosazovat své cíle.

2.2.2. Náklady a rizika společných měn

Na náklady zavedení společné měny lze pohlížet jako na protipól výnosů. Je zřejmé, že tam, kde se sníží náklady na konverzi měn, sníží se i výnosy směnárů a bank za tuto službu. Kde se odstraní kurzové riziko, sníží se i výnosy za prodej zajišťovacích instrumentů a znemožní se možnost spekulace.

Je však třeba zmínit zejména originální, dodatečné náklady, které přinese zavedení společné měny. Na mikroekonomické úrovni to jsou náklady spojené s tiskem, ražbou a distribucí nových peněz, náklady stažení a likvidace předešlé měny. Náklady na přecenění, úpravu systémů a smluv. Náklady na propagaci, přípravu a zavedení nové měny. Ne nevýznamné jsou náklady „psychologické“ kladené na obyvatele, kteří si musí zvyknout na novou měnu, nové cenové relace a opuštění národní měny, která je nezřídka vnímána jako jeden z národních symbolů. V této souvislosti je zmiňováno riziko jednorázové inflace spojené se zaokrouhlováním, riziko podvodů a dezorientace zejména starších či sociálně slabších obyvatel.

Zmiňována je rovněž ztráta ražebného pro členský stát, což však může být částečně kompenzováno redistribucí ražebného společné měny.

Z makroekonomického pohledu je zásadní ztráta autonomní monetární politiky. Ta spolu s fiskální politikou tvoří hospodářskou politiku státu. Pomocí stanovování výše úrokových sazeb určuje cenu peněz v ekonomice a ovlivňuje hospodářský růst, cíluje inflaci a ovlivňuje měnový kurs. Všechny tyto kompetence se přenesou na nadnárodní autoritu, mimo přímou sféru vlivu státu. Jak bylo zmíněno výše, monetární politika je klíčová pro zvládnání asymetrických šoků, stanovování hospodářské politiky státu a konečně je významným projevem suverenity každého státu. Omezena je rovněž fiskální politika, neboť členství v měnové unii je zpravidla doprovázeno požadavky na omezení fiskální expanze a koordinaci fiskálních politik. Ztráta autonomie těchto politik znamená, že hospodářská politika měnové unie je ovlivňována ve prospěch celku, nebo alespoň většiny, jádra, či vůdčích států dané unie, což může být v rozporu se zájmy každého jednotlivého státu. Ztráta možnosti ovlivňovat měnový kurz znamená nemožnost pružně reagovat na vnější nerovnováhu, asymetrický šok, nebo zvýhodňovat domácí výrobce. Ztráta možnosti stanovovat úrokové sazby znamená nemožnost reagovat na přehřátí ekonomiky zvýšením úrokových sazeb a konečně ztráta plné autonomie fiskální politiky znamená nemožnost reagovat fiskální expanzí na hospodářský pokles, nebo alespoň omezení takovéto expanze.

Rovněž je empiricky prokázáno, že v případě měnové unie je hospodářsky posíleno zejména centrum takovéto unie, v porovnání s jeho periferií. Pro udržení unie je tedy třeba posílit transfery uvnitř unie a brát ohledy na různý hospodářský výkon, hospodářský cyklus a specifické potřeby různých částí unie. Zásadní je rovněž určitá míra solidarity uvnitř unie. Z výše uvedeného plyne, že rozhodnutí o vhodnosti, či výhodnosti vstupu do měnové unie není rozhodně jednoduchou záležitostí. O odpovědi na tuto otázku musí panovat široký konsenzus a velmi často se jedná o rozhodnutí zejména politické, nikoliv čistě ekonomické.

3. Česká republika

Česká republika je členem Evropské unie od 1. května 2004. Není členem eurozóny, nepoužívá tedy společnou měnu euro. Spolu s přistoupením do Evropské unie Česká republika přijala závazek plně se zapojit do hospodářské a měnové unie, tedy i přijmout euro. Momentálně se tak na Českou republiku vztahuje dočasná výjimka pro neplnění některého z maastrichtských kritérií. Z těchto kritérií nesplňuje Česká republika dlouhodobě dvě kritéria a to vstup do Evropského měnového systému (ERM II) a deficitu veřejných financí, neboť její deficit veřejných financí překračuje hranici 3% HDP a to od roku 2009 do současnosti. Nedá

se tedy očekávat přistoupení k eurozóně minimálně v následujících dvou letech, neboť dvouleté členství v ERM II je podmínkou pro přístup do eurozóny. O vstupu do eurozóny se vede široká odborná i politická diskuze, nepanuje však jednoznačná shoda kdy vstoupit, popř. jestli nejít cestou Švédska a trvale neplnit alespoň jedno z maastrichtských kritérií. Případné datum vstupu do eurozóny nebylo vyhlášeno a není ani zřejmé, zda-li se o této otázce bude pořádat referendum.

3.1. Historie vstupu České republiky do EU

První kontakty mezi Evropským společenstvím a dnešní Českou republikou lze nalézt již v období socialismu. Evropské společenství a tehdejší Československou socialistickou republiku sice oddělovala „železná opona“, obchod však probíhal i přes ni a tak první smlouvy jsou obchodního rázu. V roce 1978 bylo na půdě GATT uzavřeno tzv. autolimitační sektorové ujednání pro obchod s hutnickými výrobky mezi ČSSR a ESOU. Obdobná autolimitační bilaterální dohoda v oblasti textilu mezi ČSSR a EHS byla podepsána v roce 1982. V září 1988 navázalo ČSSR s Evropskými společenstvími diplomatické vztahy. V prosinci 1988 byla uzavřena první dohoda průřezového charakteru mezi ČSSR a Evropskými společenstvími. Byla to v Bruselu podepsaná Dohoda o obchodu průmyslovými výrobky mezi ČSSR a EHS ze dne 19. prosince 1988, která vstoupila v platnost 1. dubna 1989. Platnost této dohody byla stanovena na 4 roky a obsahově představovala čistě obchodní dohodu nepreferenčního charakteru plně založenou na principu nejvyšších výhod podle pravidel GATT. Touto dohodou se EHS zavázalo přiznat dovozcům z ČSSR nejvyšší možný stupeň liberalizace a zajistit, aby byl během platnosti dohody učiněn podstatný krok směrem ke zrušení množstevních omezení. ČSSR se zavázala přijímat opatření na podporu svých dovozů ze zemí EHS.

Listopad 1989 pak znamenal zásadní kvalitativní posun ve vztazích tehdejšího Československa a Evropských společenství. Jedním z hesel revoluce bylo „návrat do Evropy“, tedy deklarace budoucí snahy o plné začlenění do evropských struktur. Formálně se tyto cíle projevily již v prosinci 1989, kdy tehdejší předseda vlády Marián Čalfa poslal předsedovi Komise ES Jacquesovi Delorovi dopis, ve kterém vyjádřil zájem ČSSR o členství v ES.

V roce 1990 byla podepsána nová dohoda – Dohoda o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci mezi ČSFR a EHS a Evropským společenstvím pro atomovou energii (tzv. kooperační dohoda). Tato dohoda byla rozdělena na části věnované obchodu, obchodní a

hospodářské spolupráci a jejím cílem bylo zajišťovat rozvoj, diverzifikaci a harmonizaci vzájemných hospodářských vztahů, včetně zdokonalování k tomu potřebných podmínek.

Důležitým krokem na cestě České republiky do EU byly tzv. asociační smlouvy. Ta první s názvem Evropská dohoda o přidružení ČSFR, Maďarska a Polska k Evropským společenstvím byla podepsána 16. prosince 1991. Spolu s touto dohodou byla podepsána i Prozatímní dohoda o obchodu a otázkách s obchodem souvisejících mezi ČSFR a EHS a ESUO³², která obsahovala podstatná ustanovení Evropské dohody pro to, aby asociační proces mohl nadále nerušeně probíhat i před ukončením ratifikace. Proces schvalování Evropské dohody totiž předpokládal ratifikaci ve všech členských státech. Zatímco Prozatímní dohoda vstoupila v platnost již 1. 3. 1992 a nahradila dohodu z roku 1989, Evropská dohoda díky rozpadu ČSFR nevstoupila v platnost. Po rozpadu ČSFR byly Česká republika a Slovenská republika považovány za nástupnické státy a tak vzájemné vztahy zůstaly upraveny Prozatímní dohodou. Zároveň začaly práce na druhé asociační smlouvě mezi ES a již samostatnou Českou republikou. 4. října 1993 obě strany podepsaly Evropskou dohodu zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a ES a jejich členskými státy na straně druhé.³³ Smlouva vstoupila v platnost 1. února 1995 a nahradila Prozatímní dohodou i kooperační dohodu z roku 1990. Jejím cílem bylo poskytovat právní rámec pro politický dialog, podporovat rozvoj obchodních a hospodářských vztahů mezi oběma stranami, vytvářet základ pro technickou a finanční pomoc Společenství a vhodný rámec pro postupnou integraci České republiky do Společenství a spolupráci v kulturních otázkách.³⁴

Na zasedání Evropské rady v Kodani v červnu 1993 byly nově přijaty požadavky pro členství v Evropském společenství. Tato tzv. Kodaňská kritéria jsou dělena do tří oblastí a jsou následující:

- politická - stabilita institucí zajišťujících demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a práv menšin
- hospodářská – existence fungujícího tržního hospodářství, schopnost vyrovnat se s konkurenčními tlaky a tržními procesy uvnitř Unie
- ostatní závazky – schopnost brát na sebe závazky vyplývající z členství, včetně cílů politické, hospodářské a měnové unie.

³² vyhlášeno pod č. 226/1994 Sb.

³³ vyhlášeno pod č. 7/1995 Sb.

³⁴ viz. článek 1. odst.2. dohody.

Na zasedání v Essenu v prosinci 1994 vyzvala Evropská rada Komisi, aby provedla detailní analýzu dopadů východního rozšíření EU na jednotlivé politiky Evropské unie a na její budoucí vývoj. Na následujícím zasedání Evropské rady v Cannes (26. - 27. června 1995) byla odsouhlasena tzv. bílá kniha s názvem Příprava zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu Unie. Tento dokument nemá závaznou právní povahu, je obecného charakteru a obsahuje seznam doporučení a opatření v jednotlivých oblastech legislativy důležitých při sblížování práva a jejich sled v procesu harmonizace. „Zrychlení chodu událostí v polovině devadesátých let ale nic nemění na skutečnosti, že „průvodce“ procesem přistupování byl kandidátským státům poskytnut až několik let poté, co EU deklarovalo ochotu k jejich přijetí.“³⁵

Interní zpráva dopadů východního rozšíření EU na jednotlivé politiky Evropské unie byla Evropské radě předložena na následujícím zasedání v Madridu v prosinci 1995. Rada požádala Komisi, aby co nejdříve po skončení mezivládní konference vypracovala posudky k jednotlivým žádostem o členství a začala zpracovávat souhrnný dokument o průběhu rozšiřování. Přidáno bylo další kritérium a to mít dostatečnou soudní a administrativní kapacitu potřebnou k převzetí a vykonávání souboru evropského práva „acquis communautaire“. 17. ledna 1996 podala Česká republika v Římě prostřednictvím předsedy české vlády Václava Klause přihlášku ke členství v Evropské unii.

15. července 1997 zveřejnila Evropská komise akční program Agenda 2000, jejíž součástí bylo i zveřejnění posudků o připravenosti všech kandidátských zemí. Na základě tohoto posudku Komise doporučila zahájit jednání o členství s Českou republikou, Maďarskem, Polskem, Estonskem, Slovinskem a Kypr.

Na doporučení Komise rozhodla Evropská rada na svém jednání v Lucemburku 13. 12. 1997 o oficiálním pozvání 11 kandidátských států ke vstupu do EU. Tyto státy však měly přistoupit v několika vlnách, v závislosti na připravenosti na vstup. Česká republika měla být v první vlně přistupujících států s pěti výše jmenovanými státy. Českou republiku na tomto setkání reprezentoval prezident Václav Havel. Na základě tohoto summitu byly v Bruselu dne 31. března 1998 oficiálně zahájeny vstupní rozhovory Evropské komise s první vlnou uchazečů o členství v EU tzv. lucemburskou skupinou (ČR, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Estonsko a Kypr). Součástí předvstupních jednání bylo i poskytování předvstupní finanční pomoci z programů PHARE, SAPARD a ISPA. Tyto programy byly vytvořeny až pro vlnu přistupujících států z východní Evropy. V předchozích vlnách rozšíření nesli finanční náklady

³⁵ Pitrová Markéta, článek: Pátá vlna rozšiřování EU – standardní postup, či nová metodika?, Středoevropské politické studie, číslo 1, ISSN 1212-7817, přístupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=177>

sami kandidáti a finanční pomoci se jim dostalo až po přistoupení. V předvstupní době se kandidátské státy, včetně České republiky mohly rovněž zapojit do komunitárních programů Sokrates, Leonardo da Vinci, a SAVE.

Právní rámec přístupového procesu s každou kandidátskou zemí byl formulován v dokumentech nazvaných „Přístupové partnerství“. Účelem Přístupových partnerství bylo sjednotit všechny formy podpory EU kandidátským zemím do jednotného rámce, přizpůsobit je „na míru“ každé zemi individuálně a stanovit hlavní krátkodobé a střednědobé priority při přijímání *acquis* unie. Pokrok kandidátských zemí při naplňování Přístupových partnerství byl mj. hodnocen v tzv. Pravidelné zprávě Evropské komise, vydávané každoročně, pro ČR v letech 1998 - 2003. Česká republika na své straně připravila svým způsobem zrcadlový dokument k Přístupovému partnerství – Národní program přípravy ČR na členství v EU, který byl postupně vydáván v letech 1998, 1999, 2000 a 2001. Tyto dokumenty „shrnovaly úkoly, které musela vykonat Česká republika před vstupem do EU k dosažení kompatibility s právními normami Evropských společenství, ke splnění podmínek integrace do vnitřního trhu EU a k odpovídajícímu fungování příslušných orgánů a institucí nezbytných k vynucování práva, resp. k zapojení ČR do strukturálních politik a navazujících rozvojových programů EU.“³⁶

Na setkání Evropské rady v Helsinkách 10. - 11. prosince 1999 byla teorie přístupových vln k EU zrušena a k dosavadní šestici zemí kandidujících na vstup do EU přibylo Rumunsko, Slovensko, Litva, Lotyšsko, Bulharsko a Malta. Ve dnech 7. – 11. prosince 2000 se konal summit Evropské rady v Nice. Výsledkem tohoto summitu byla mimo jiné tzv. Niceská smlouva, reformující instituce EU v souvislosti s plánovaným přístupem celkem 12 kandidátů. Smlouva ovšem nespécifikovala jakým způsobem budou kandidáti přijati, ani v jakém sledu. Setkání Evropské rady v Laekenu (14. – 15. prosince 2001) přinesl definici tzv. laekenské skupiny deseti států (Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Estonsko, Kypr, Slovensko, Litva, Lotyšsko a Malta), u kterých se předpokládalo dokončení přístupových vyjednávání do konce roku 2002 a předpokládá se tak jejich vstup do EU a následná účast ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004. Na zasedání Evropské rady v Kodani ve dnech 12. - 13. prosince 2002 byl skutečně ukončen předvstupní proces s deseti kandidátskými státy včetně České republiky. Byly zde uzavřeny všechny vyjednávací kapitoly včetně přechodných období, která poskytla novým členským zemím delší lhůtu k úspěšnému vyrovnání se se všemi závazky vyplývajícími z členství v EU. 16. dubna 2003

³⁶ viz preambule Národního programu přípravy ČR na členství v EU z roku 2000, ke stažení na <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/np2000-w6.pdf>

podepsal v Aténách prezident Václav Klaus a premiér Vladimír Špidla Smlouvu o přistoupení České republiky k Evropské unii.³⁷ Smlouva byla poté ratifikována národními parlamenty patnácti dosavadních členských zemí. V nových členských státech s výjimkou Kypru byla smlouva schválena referendy. V České republice proběhlo referendum ve dnech 13. – 14. června 2003. Pro schválení smlouvy se vyslovilo 77,3 % hlasujících při volební účasti 55,2 %. Smlouva vstoupila v platnost 1. května 2004 a od tohoto okamžiku je Česká republika plnoprávným členem Evropské unie.

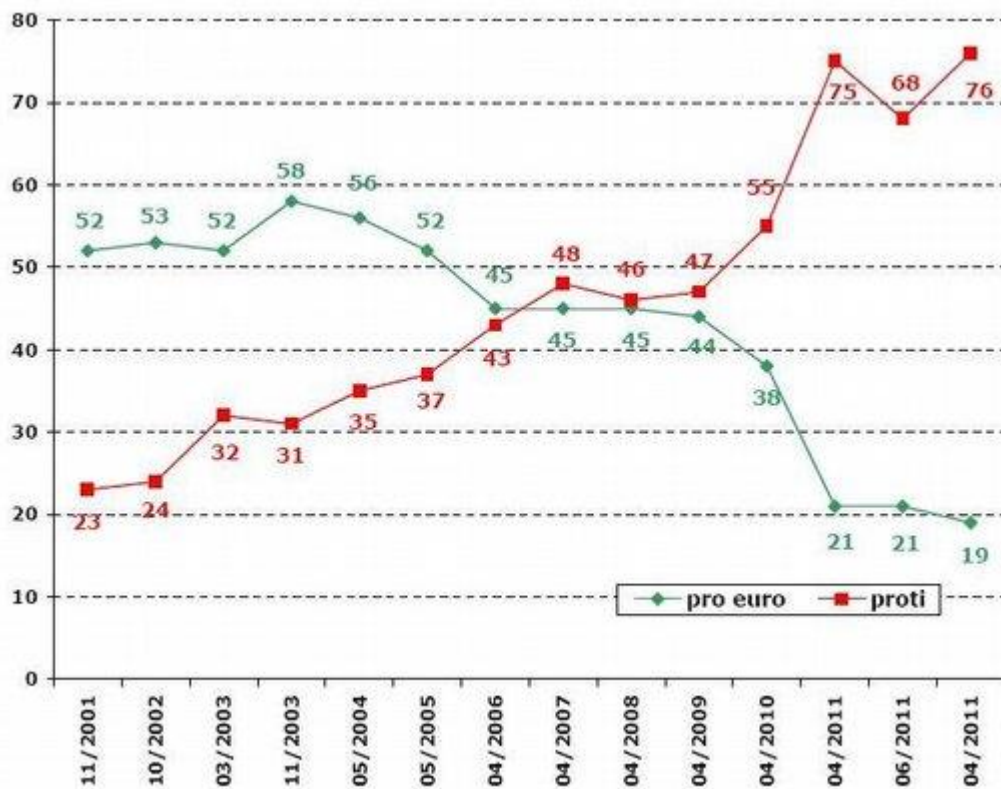
3.2. Postoje České republiky ke vstupu do měnové unie

Postoje České republiky ke vstupu do měnové unie jsou nejednotné. Obecně se dá říci, že oceňujeme a uznáváme výhody a přínosy evropské integrace. Jakožto malá otevřená ekonomika jsme existenciálně závislí na exportu a tak naše participace na jednotném trhu Evropské unie je pro Českou republiku obrovskou výhodou. Kladně je rovněž hodnocen volný pohyb osob a prostor bez vnitřních hranic vytvořený Schengenskou smlouvou. Pravidelný výzkum společnosti CVVM ukázal, že nejvíce oceňovanou skutečností je rovněž možnost žít, pracovat a studovat v EU – tuto skutečnost oceňuje 75% občanů a také přísun dotací – oceňuje 68% občanů.³⁸ Otázka eura a názory na jeho přijetí ze strany občanů však nebyla nikdy takto jasně pozitivní. Jak ukazuje následující graf, vrchol popularity dosáhlo euro v období těsně před vstupem České republiky do EU, kdy dosahovala 58%. Poté následoval nejdříve pozvolný, s vypuknutím ekonomické krize a problémů některých států eurozóny, strmý propad na méně než 20% (aktuální data za rok 2013 jsou téměř totožná s těmi za rok 2012, která jsou jako poslední uvedena v grafu.).

³⁷ publikovaná v Úředním věstníku EU L 236 ze dne 23. září 2003

³⁸ Pravidelný výzkum CVVM: Názory veřejnosti na členství v EU – duben 2013, ke stažení na <http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/nazory-verejnosti-na-clenstvi-v-evropske-unii-duben-2013>

Názory na přijetí eura za měnu České republiky – vývoj v čase (v %) ³⁹

CVVM data ve svém výzkumu komentuje takto:

„Podpora eura roste s úrovní nejvyššího dokončeného vzdělání a klesá s rostoucím věkem. Mezi zastánce eura patří statisticky významně častěji mladší lidé ve věku do třiceti let, absolventi vysokých škol, dotázaní, kteří životní úroveň své domácnosti hodnotí jako dobrou, studenti, lidé hlásící se k pravici, voliči TOP09 nebo ODS, respondenti důvěřující vládě a ti, kdo ekonomickou situaci ČR hodnotí jako dobrou nebo jako „ani dobrou, ani špatnou“. K odpůrcům eura se častěji řadí lidé ve věku od čtyřiceti pěti let výše, respondenti se špatnou životní úrovní, důchodci, dotázaní hlásící se k levici, lidé, kteří nedůvěřují vládě, a ti, kdo současnou ekonomickou situaci hodnotí jako špatnou.“

Zajímavá je v tomto výzkumu podpora eura od voličů ODS, neboť ODS jako taková je spíše euroskeptická a proti euru jako takovému. Na webu ODS v sekci programová témata – EU je k nalezení následující věta: „Případné přijetí eura není na pořadu dne a bude pro Českou republiku aktuální tehdy, pokud výhody pro české občany a firmy převáží nad

³⁹ Zdroj: CVVM Občané o přijetí eura – duben 2013, ke stažení na <http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/obcane-o-prijeti-eura-duben-2013>

nevýhodami.⁴⁰ Tuto myšlenku dále rozvedl Hynek Fajmon, současný poslanec Evropského parlamentu za ODS takto: „ Jelikož se podmínky (eurozóny) zásadně změnily, můžeme i my nyní změnit svůj názor a do dluhové unie typu eurozóny nevstupovat....Vstup do dnešní eurozóny by znamenal pouze to, že bychom převzali cizí dluhy v rozsahu mnoha set miliard korun – a já si takové zadlužení, zátěž pro české hospodářství a české daňové poplatníky nepřeji – myslím si, že heslem „Držme se koruny“ bychom se měli řídit nejméně do roku 2020“⁴¹ Znepokojující tvrzení od někoho, kdo má přímý vliv na tvorbu práva EU, a měl by tedy rovněž prosazovat jeho dodržování. Mám tím samozřejmě na mysli jasný a nezpochybnitelný závazek České republiky euro přijmout.

Nikdo asi nemohl očekávat, jaké problémy v rámci eurozóny nastanou od jejího vzniku do našeho vstupu, na náš závazek vstoupit to samozřejmě nemá žádný vliv. Není divu, že s takovýmto přístupem vlády, v níž má ODS hlavní slovo, jsme v zahraničí považováni za nespolehlivé, nepředvídatelné a nedodržující pravidla a dohody, dokonce jsem našel i termín „euro-vychcánkovství“⁴².

ODS tak jen pokračuje v linii svého zakladatele, bývalého prezidenta Václava Klause, který je kritikem EU a eura zvláště, paradoxně přesto, že to byl on, kdo podepsal jak přihlášku do EU, tak přístupovou smlouvu ČR k EU. Jeho články a názory lze nalézt jak ve výše citovaném sborníku Euro versus Koruna⁴³, tak v obdobných sbornících vydávaných Centrem pro ekonomiku a politiku,⁴⁴ či v jiných odborných i laických mediích. Tradičně vysoká důvěra občanů v úřad prezidenta tak byla možnou příčinou euroskeptických nálad ve společnosti. Již proběhnuvší změna na postu prezidenta a očekávaná změna vlády ukáže, jestli politická reprezentace má opravdu rozhodující vliv na názor občanů. Domnívám se, že k současnému jasnému odmítání eura veřejností přispěla v první řadě krize eurozóny a neochota podílet se na

⁴⁰ <http://www.ods.cz/programova-temata/evropska-unie-eu>

⁴¹ článek Česká koruna funguje dobře, v rámci sborníku: Pečinková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6, str. 131

⁴² <http://www.aktuality.sk/clanok/227627/nazor-cechom-by-euro-vychcankovstvi-prejst-nemalo/>

⁴³ články Kdy zkrachuje eurozóna, Klausova kritéria pro přijetí (nepřijetí) společné evropské měny, v rámci sborníku: Pečinková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6, str. 23 a 145

⁴⁴ Kolektiv autorů, Autoři CEPu o EU, Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, Janáčková Stanislava, Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa, Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010

jejím řešení a s tím spojenými náklady. Dále pak nedostatek informací, popřípadě zavádějící interpretace od vládních představitelů a převládající nezáměr či odsouvání řešení vstupu do eurozóny ze strany vlády. Z mého pohledu se jedná o nepochopení principu a smyslu evropské interpretace, který stojí na dodržování smluvních závazků, dlouhodobých přínosech a v neposlední řadě na vzájemné solidaritě členů.

Co se týče odborné diskuze, nezaznamenal jsem, na rozdíl od politiků, zpochybňování povinnosti vstoupit do eurozóny. Z ekonomického pohledu jsou diskutovány zejména náklady a přínosy vstupu do měnové unie, podrobný popis je v následující kapitole.

Z odborných pojednání ohledně vstupu České republiky do eurozóny mne zaujal článek Michala Tomáška⁴⁵, rozebírající reálnou možnost nepřistoupení z právního hlediska. Je zajímavé, že článek vznikl již v rozmezí let 2006 a 2007, kdy takovéto úvahy byly spíše okrajové, ale dnes se zdají být v podstatě realitou.

Ze stejného období je článek Jiřího Jonáše⁴⁶, vyváženě analyzující dosavadní vývoj eura a dále připomíná důležitost strukturálních reforem a zejména konsolidaci veřejných financí před vstupem do eurozóny. Riziko v podobě schodků veřejných financí a nepružnosti trhů práce označil za největší nebezpečí i pro státy eurozóny. Toto riziko je ještě zesílené nízkými úroky v eurozóně a tudíž nízkými náklady dluhu. Varoval však, že tato pozitivní očekávání trhů a vůle půjčovat zadluženým zemím nemusí mít dlouhého trvání. Rizikové země měly dočasně příznivých podmínek využít ke strukturálním reformám, neboť budoucí náklady predikoval, jako podstatně vyšší. Jak prozíravé pár let před nástupem krize.

Posledním příspěvkem, který bych chtěl komentovat, je příspěvek současného guvernéra ČNB Miroslava Singera.⁴⁷ Ve svém textu mimo jiné osobitě rozvíjí úvahy o tom, proč je euro od svého počátku tak málo populární v české populaci, zvláště ve srovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi, přistupujícími spolu s námi k EU. Text je opět

⁴⁵ článek Dvojitá měna – možná cesta pro ČR? Právní aspekt, v rámci sborníku: Pečinková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6, str. 161 a n.

⁴⁶ článek zkušenosti s eurem a poučení pro nové členy EU, v rámci sborníku: Pečinková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6, str. 161 a n.

⁴⁷ článek Pět otázek a odpovědí k problematice zavedení eura v České republice, v rámci sborníku: Pečinková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6, str. 171 a n.

z roku 2007, tedy před dramatickým propadem popularity eura z důvodu finanční krize a krize eurozóny. Spíše než o neoblíbenosti eura autor hovoří o oblíbenosti české koruny a z ní vyplývající neochoty substituce. Za základní stavební kámen této oblíbenosti považuje stabilitu a sílu koruny, měřenou nízkou inflací a posilováním vůči euru. V obojím koruna vyniká v průběhu posledního desetiletí ve srovnání s ostatními kandidátskými zeměmi. Originálním příspěvkem je poukaz na tradiční spořivost Čechů a z ní plynoucí obavy o své úspory a tudíž neochota k jakýmkoliv měnovým experimentům.

3.3. Přínosy a náklady vstupu do měnové unie

Přínosy a náklady vstupu České republiky do měnové unie jsou v souladu s obecně pojímanými ekonomickými východisky společných měn uvedených v kapitole 2.2. Specifikum České republiky spatřuji v tom, že se jedná o malou, otevřenou ekonomiku, silně hospodářsky provázanou se zeměmi EU, zejména s Německem. Navíc se jedná o ekonomiku „dohánějící“, která má nižší podíl HDP per capita i nižší cenovou hladinu oproti průměru eurozóny. Jak bylo zmíněno výše, národní měna je stabilní a dlouhodobě apreciuje oproti euru i dolaru, což ovšem neplatí pro poslední půlrok, kdy její kurz k oběma měnám naopak depreciuje.

Mezi hlavní dlouhodobé přínosy řadím omezení kurzového rizika a větší stabilitu měny. Přeci jen druhá nejvýznamnější měna světa, měna reprezentující 300 milionů uživatelů a druhou největší ekonomiku na světě, bude spekulativním útokům a náhlým výkyvům odolávat lépe než naše měna národní. Navíc u země, která je silně závislá na exportu i importu z eurozóny je odstranění kurzového rizika velmi významnou položkou.

Na druhou stranu mezi hlavní nevýhody řadím ztrátu samostatnosti měnové politiky, která u dohánějící ekonomiky může a zřejmě i bude mít poněkud jiné cíle a potřeby, než u jádra zemí eurozóny.

Snížení inflace a snížení úroků z pohledu České republiky, která vykazuje doposud oba ukazatele na velmi nízké úrovni, nebude jistě tím hlavním přínosem. Pozitivní efekt v tomto smyslu může být pouze dlouhodobý, kdy členství v eurozóně může přispět ke kredibilitě země a tak snížit rizikové přírážky úroků. Při současných téměř nulových a reálných záporných úrocích to ovšem není pádný argument, efekt může být opravdu pouze dlouhodobého charakteru. Současné přistoupení by spíše znamenalo tlak na nárůst inflace, neboť cenová hladina v České republice je nižší oproti eurozóně. Vyšší transparentnost cen by

tento problém ještě zvýraznila a růst cen u základních potravin typu pečiva by byl jistě silný politický argument odpůrců vstupu do měnové unie. Dlouhodobě apreciuující kurz koruny při nízké inflaci pak svým způsobem cenové hladiny vyrovnával a ztráta vlastní měny by pak znamenala uzavření tohoto kanálu. V dlouhodobém horizontu by pak vyšší transparentnost cen měla vést k vyšší efektivitě a tlaku na růst konkurenceschopnosti.

Za spíše marginální efekty považují náklady na technické zavedení nové měny, ztrátu výnosů z ražebného a snížení transakčních nákladů, který se výrazněji projeví jen u části obyvatel cestujících častěji do zahraničí, nebo nakupujících v zahraničí.

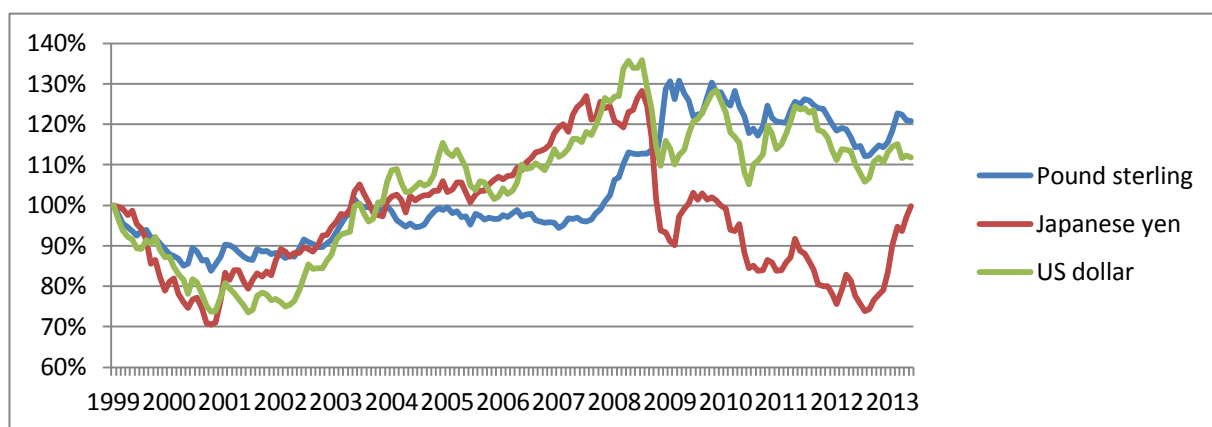
Z uvedeného tedy vyplývá, že pouhá analýza výnosů a nákladů vstupu do eurozóny nám nedává jasnou odpověď. Z dostupných studií jsem nenalezl žádnou, která by vykazovala výrazně převyšující přínosy nad náklady. Studie a články výrazně varující před vstupem do eurozóny a zmiňující pouze náklady mi přijdou poněkud nevyvážené a tendenčně zaměřené. Domnívám se, že čistý ekonomický efekt z případného vstupu bude ekonomicky neutrální, nebo neutralitě se blížící, závisující z velké míry na vnějších faktorech, a obtížně přesně kvantifikovatelný. Při hodnocení bude rovněž zásadní, jaké časové období bude bráno v potaz, neboť některé náklady budou okamžité, zatímco většina výnosů bude spíše dlouhodobých.

4. Současná situace společné evropské měny a další vývoj

Objem hospodářství eurozóny měřený v HDP v roce 2012 představoval 73% HDP Evropské unie jako celku⁴⁸. Velká Británie je nejvýznamnější nečlenský stát eurozóny. Její HDP představovalo 16% HDP Evropské unie⁴⁹. Podílí se tedy více než polovinou na HDP nečlenských států eurozóny. Z výše uvedeného je zřejmé, že eurozóna reprezentuje téměř tři čtvrtiny hospodářství Evropské unie. Ekonomický přínos jednotlivých ostatních států, které neplatí eurem je tedy s výjimkou Velké Británie nevýznamný.

Následující graf ukazuje vývoj směnného kurzu eura k ostatním významným světovým měnám (USD, JPY, GBP) od roku zavedení eura do současnosti. Výchozí hodnotu (100%) tvoří směnný kurz jednotlivých měn k euru k datu jeho zavedení. Nárůst hodnoty nad sto procent představuje pokles kurzu dané měny vůči euru. Pokles hodnoty pod sto procent (v současné době pouze u japonského jenu) představuje růst kurzu této měny vůči euru.

Graf vývoje eura⁵⁰

Na grafu je zřejmé, že od zavedení eura následoval nejdříve jeho výrazný pokles vůči všem zmiňovaným měnám. Od roku 2002, kdy bylo euro zavedeno do oběhu ve valutové podobě, následoval jeho růst na výchozí hodnotu následovaný mírným zpevněním, zejména vůči jenu a dolaru. Finanční a bankovní krize roku 2008 znamenala nejdříve prudké zhodnocení eura vůči dolaru a libře a zároveň prudký propad vůči jenu i americkému dolaru.

⁴⁸ Zdroj: Eurostat (http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_k&lang=en)

⁴⁹ Zdroj: Eurostat (http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_k&lang=en)

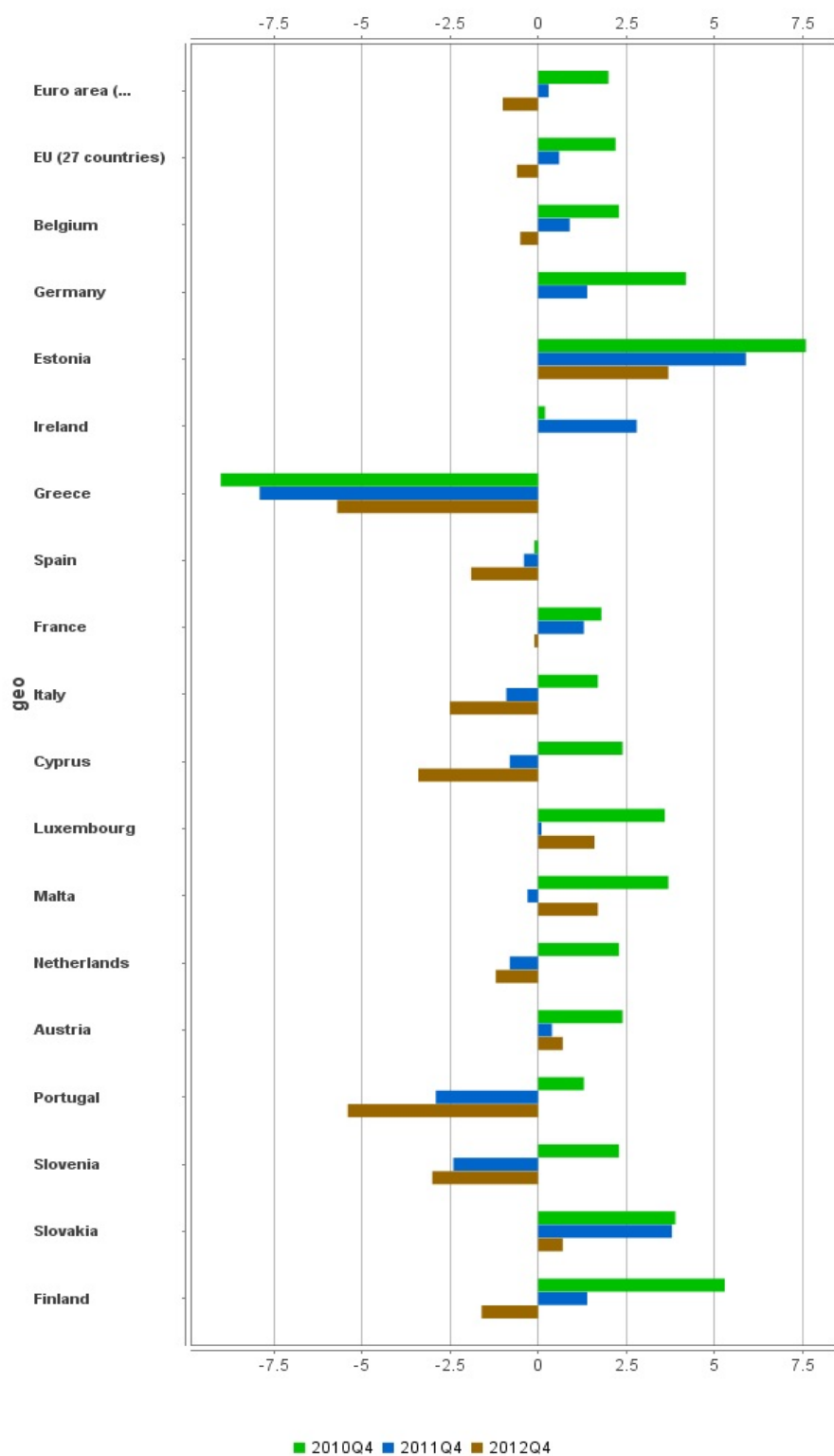
⁵⁰ Zdroj: Eurostat a vlastní výpočty

Od roku 2008 zůstávají kurzy všech 4 sledovaných světových měn velmi rozkolísané s nejasným trendem. Pouze japonský jen v posledním roce prudce oslabuje a to vůči všem významným světovým měnám. V současné době je euro zhruba o 20% pevnější vůči libře o 12% vůči dolaru a s téměř shodným kurzem k japonskému jenu v porovnání s hodnotou roku 1999. Další vývoj lze velmi obtížně předvídat. Bude velmi záležet na tom, jak se eurozóna vypořádá se současnou dluhovou krizí některých svých členů a zejména jestli se podaří přijmout opatření, která by obdobným situacím dokázala předcházet v budoucnu.

4.1. Popis ekonomické situace států eurozóny

Nejnovější statistická data dávají mírnou naději, že nejhorší má eurozóna snad za sebou. Jak ukazuje následující tabulka meziročního procentního růstu HDP států eurozóny v posledních 3 letech HDP klesal a v roce 2012 se eurozóna jako celek propadla do mírné recese. Pozitivní trend zaznamenalo pouze Řecko, kde došlo sice ke snížení propadu HDP, přesto je kumulovaný pokles HDP u této země v eurozóně největší. Je tedy zřejmé, že úsporná opatření prováděná v posledních letech měla negativní dopad na růst HDP. U zemí kde stav veřejných financí již dosáhl udržitelné podoby, je na čase opustit úsporná opatření a stimulovat hospodářský růst. Ten by měl být tažen růstem produktivity práce a doprovázen liberalizací trhu práce, která by měla vést k lepší alokaci tohoto zdroje v rámci eurozóny. Pozitivní je mírné oživení domácí poptávky v prvním čtvrtletí roku 2013 a nízká inflace, pod hranicí 2%.

Meziroční růstu HDP v eurozóně⁵¹

⁵¹ Zdroj: Eurostat
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teina011> ze dne 10.6.2013

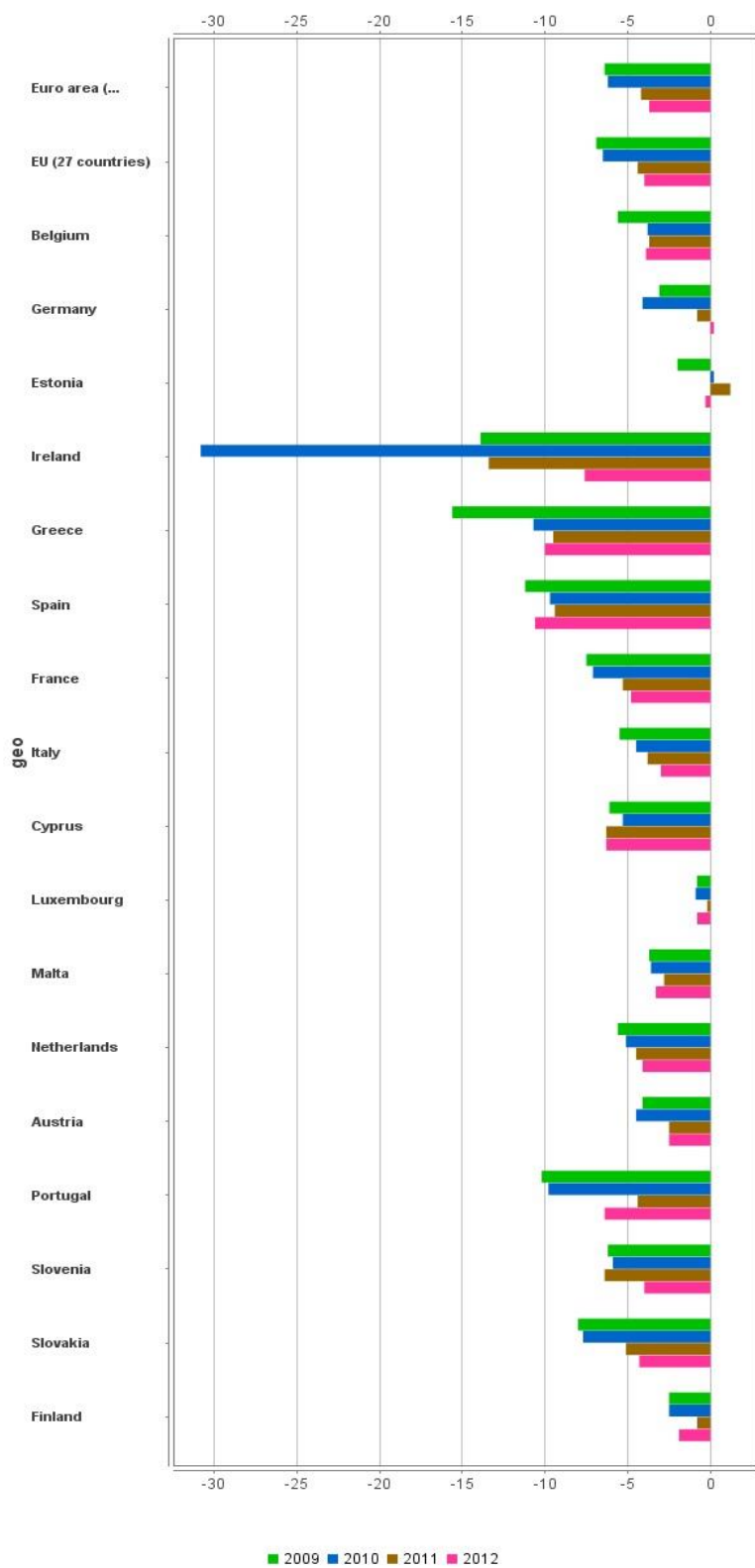
Problematickou oblastí ekonomik eurozóny jsou nadále veřejné finance. Až na pár drobných výjimek hospodaří země eurozóny s deficitem veřejných financí, jak ukazuje následující tabulka. Úsporná opatření minulých let však znamenala konsolidaci a pokles deficitu u většiny zemí eurozóny zpět k cílové hranici 3% HDP, obsažené v maastrichtských kritériích. Problém přetrvává u Řecka, Španělska a částečně i Irsko a Portugalska, kde se deficit stále blíží 10% HDP.

Problém je rovněž výše celkového dluhu, který stoupl na hodnotu mírně přes 90% HDP ke konci roku 2012 a výrazně tak překračuje hranici požadovanou při vzniku eura a to 60%. Problematický je zejména jeho prudký nárůst o 20 procentních bodů za poslední 4 roky. V důsledku konsolidace veřejných financí by se však tento ukazatel neměl již výrazně zhoršovat. Pouze budoucí hospodářský růst a snaha o přebytkový, anebo alespoň vyrovnaný rozpočet může znamenat vylepšení tohoto ukazatele.

Velkým problémem rovněž zůstává míra nezaměstnanosti na úrovni přes 12% a varovný je zejména ukazatel nezaměstnanosti lidí do 24 let, kde je toto číslo zhruba dvojnásobné. Je tedy zřejmé, že trh práce je po veřejných rozpočtech druhou Achillovou patou současné eurozóny.

Optimální situace není ani na běžných účtech platební bilance. Eurozóna jako celek je sice v přebytku, tzn., že exporty převyšují importy. Problémem je, že jsou zde velké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, kdy Německo a Nizozemí dosahují výrazných přebytků, zatímco Řecko, Španělsko a Portugalsko výrazných deficitů. Při existenci národních měn by se tato situace dala řešit oslabením měny u deficitních ekonomik a zhodnocením měny vyvázejících států. V případě jedné měny toto však není možné a musí nastoupit depreciační/apreciační vnitřní, která je bolestnější a zdlouhavější a je vedena přes pohyby mezd, ovlivňování konkurenceschopnosti a nákupních zvyklostí obyvatel. Není zřejmě náhoda, že krizí nejvíce postižené země jsou zároveň ty, které mají i nejvyšší deficity platební bilance. Zejména u těchto zemí je tedy potřeba snížit mzdy, zvýšit konkurenceschopnost a stimulovat export a hospodářský růst.

Poměr deficitu veřejných financí k HDP ⁵²

⁵² Zdroj: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/government_finance_statistics) ze dne 10.6.2013

4.1.1. Příčiny vzniku dluhové krize vybraných států eurozóny

Příčiny vzniku dluhové krize jednotlivých států eurozóny se mírně liší. Záleží vždy na konkrétních podmínkách jednotlivých států. Společným jmenovatelem je pak nekontrolovatelný, skokový nárůst deficitu veřejných financí, vysoko nad požadovanou hranici 3%, provázený růstem úrokových sazeb, které pak fakticky neumožňují obsluhu veřejného dluhu. Veřejný dluh v důsledku opakovaných vysokých deficitů veřejných financí a poklesu HDP u nejvíce postižených zemí překračuje hranici 100% HDP. K těmto problémům se přidávají u většiny nejvíce postižených zemí rovněž deficity platební bilance a problémy s nezaměstnaností, zvláště u mladých lidí. Výši deficitů veřejných financí a růsty, resp. poklesy HDP jednotlivých zemí ukazují výše uvedené grafy. Z nich je patrné, že nejvíce postiženými země jsou země souhrnně uváděné pod zkratkou jejich anglických názvů GIIPS, tedy Řecko, Itálie, Irsko, Portugalsko a Španělsko. Problémy se ovšem týkají i Kypru a v poslední době se mezi ohroženou zemi počítá i Slovinsko. Poslední dvě země se vzhledem k velikosti své ekonomiky nemohou stát ohrožením pro celou eurozónu. Největší obavy naopak vzbuzují velké země, Španělsko a Itálie. V těchto zemích není vývoj naštěstí tak dramatický. Největších výkyvů se tak dosud dočkalo Řecko a Irsko, kterým bych se rád podrobněji věnoval níže.

Řecko bylo problematickým členem eurozóny od samého počátku. Jak se později ukázalo, řecké statistiky byly zmanipulované a ekonomická situace Řecka nebyla zdaleka v takové kondici, jak se jevila navenek. Řecká ekonomika je z velké části závislá na turismu a lodní dopravě, takže tlak na vstup do eurozóny byl sice pochopitelný, nicméně pozdější problémy jasně ukázaly, že společná měna sama o sobě nashromážděné problémy nevyřeší. Naopak nemožnost provádět autonomní monetární politiku řešení ekonomických problémů spíše komplikuje. Řecká ekonomika byla těžce zasažena světovou finanční krizí z let 2007-2008, která v podstatě poslala Řecko do recese. Zejména výše zmíněný turismus a lodní doprava vykazují značně procyklický charakter a tak globální světová recese znamená značný pokles i v těchto oborech. Zásadní pro rozvoj krize v Řecku byla i ztráta konkurenceschopnosti, která se projevovala vzrůstajícím deficitem platební bilance. Růst mezd překračoval míru růstu produktivity, růst veřejného sektoru, zejména veřejných výdajů vedl k růstu deficitů veřejných rozpočtů, k čemuž přispěla i neefektivní a korupcí zasažená veřejná správa. Značný objem veřejného dluhu byl navíc v rukou zahraničních investorů. Euro pak svým způsobem přispělo k vyhocení následné krize, neboť účast v eurozóně dlouhou dobu umožňovala Řecku půjčovat si za velmi výhodných podmínek a ignorovat tak

narůstající makroekonomické nerovnováhy. Zlom přišel v roce 2010, kdy Řecko muselo poprvé požádat o záchrannou půjčku Evropskou unií a Mezinárodní měnový fond, která však byla podmíněna citelnými úspornými opatřeními, privatizací a strukturálními reformami. Nic z toho nebylo Řecko schopno důsledně aplikovat, následovaly masové stávky a protesty, pád vlády. Z ekonomického hlediska přišlo dramatické snížení ratingu Řecka, odliv zahraničních investorů, masivní propad HDP, růst nezaměstnanosti, výrazný deficit veřejných financí a situace byla tak vážná, že z mnoha stran zaznívaly požadavky na odchod Řecka z eurozóny, tzv. Grexit a návrat k národní měně. Ta by ovšem okamžitě dramaticky devalvovala a sama o sobě by nepřinesla řešení problémů. Došlo by ke zdražení importů a zlevnění exportů, což by mělo vést k vyrovnaní účtu platební bilance a rychlému obnovení konkurenceschopnosti. Na druhé straně hrozila masivní inflace, citelný propad ekonomiky a životní úrovně obyvatel. Dluhy denominované v eurech by nebylo možno platit v drachmách, což by jistě vedlo k brzké ztrátě devizových rezerv a následné platební neschopnosti Řecka. K tomuto kroku nebylo tedy prozatím přistoupeno, ale zvýšil se tlak na úsporná opatření, privatizace a strukturální reformy. Ty vedly nejnověji k uzavření státní televize a rozhlasu, další velká propouštění ve veřejném sektoru jsou plánována. Již teď je však nezaměstnanost v Řecku nejvyšší v eurozóně, dosahující téměř 27%⁵³, přičemž nezaměstnanost mladých do 25 let dosahuje 60%⁵⁴.

Irsko bylo další zemí, která byla silně zasažena dluhovou krizí. Vývoj zde byl podstatně jiný než v případě Řecka. Problém nebyl a priori na straně veřejných financí, přesto deficit Irska v roce 2010 převyšující 30% HDP je smutným rekordem dosavadní dluhové krize v Evropě. Takto gigantický deficit a stále ještě dvouciferná výše deficitu v následujících letech způsobila skokové navýšení zadlužení Irska z 25% HDP v roce 2007 na téměř 120% HDP v roce 2012⁵⁵. Důvodem těchto deficitů nebyla nezodpovědná rozpočtová politika nebo nadměrné veřejné výdaje, tak jako v případě Řecka, ale kombinace nadměrného zadlužení domácností a splasknutí realitní bubliny v roce 2007. Svým způsobem tak opět nízké úrokové sazby eura přispěli k pozdější krizi. Ten kdo se neudržitelně zadlužoval, nebyl tentokrát veřejný sektor, který bylo možno v předkrizovém období považovat za zdravý (veřejný dluh

⁵³ Zdroj: Eurostat, data za březen 2013, dostupné na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1>, ze dne 18.6.2013

⁵⁴ Zdroj: Eurostat, data za březen 2013, dostupné na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=teilm021&tableSelection=1>, ze dne 18.6.2013

⁵⁵ Zdroj: Eurostat, dostupné na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=teina225&tableSelection=1>, ze dne 19.6.2013

k poměru k HDP v předkrizovém období naopak klesal a to nejen z důvodu solidního růstu HDP, ale i díky přebytkům veřejných rozpočtů), ale sektor soukromý. Půjčky irskému soukromému sektoru v roce 2007 dosahovaly 189% HDP⁵⁶, přičemž tento ukazatel se téměř zdvojnásobil během pouhých 5ti let. Velká těchto půjček se týkala výstavby. Splasknutí realitní bubliny pak znamenalo nesplácení těchto půjček a téměř kolaps bankovního sektoru. Problémy pak ještě prohloubil pokles HDP způsobený kolapsem stavebnictví a problémy bankovního sektoru. Vládní záruky a sanace bank ze strany veřejného sektoru pak vedly k masivnímu deficitu a následnému prohloubení veřejného dluhu. Opět musela zasahovat EU a IMF formou půjček.

Z výše uvedeného je zřejmé, že i naprosto odlišné důvody mohou vézt k podobným výsledkům, tedy velkým deficitům veřejných financí, skokovým nárůstům veřejného dluhu, propadu HDP, růstu nezaměstnanosti a nutnosti obrovských půjček na záchranu ekonomiky. Společným jmenovatelem problémů u obou zemí je společná měna euro. Nízké úroky s ní spojené a dostupnost půjček znamenaly v případě Řecka schopnost financovat veřejný dluh déle, než by byly ochotné tolerovat trhy při národní měně. V případě Irska šlo o zadlužování soukromého sektoru a následná tvorba a splasknutí realitní bubliny. Nemožnost autonomní měnové politiky neumožňovala Irsku zvýšit úrokové sazby a přibrzdit tak realitní bublinu. Kredibilita země eurozóny pak pomáhala Řecku pokračovat v zadlužování, otálet s nutnými reformami a ignorovat ztrátu konkurenceschopnosti. Nemožnost devalvace pak znamená nákladnější a delší obnovu rovnovážných stavů a nastartování růstu obou krizí postižených ekonomik.

4.1.2. Realizovaná opatření na pomoc postiženým státům

Pomoc postiženým státům se prozatím soustředila zejména na masivní půjčky. Ty byly v řádu desítek až stovek miliard euro. Půjčky sice poskytnou potřebnou likviditu a zabrání bezprostřednímu kolapsu zemí, či jejich bankovního sektoru, ale nevyřeší příčinu problémů. Půjčky tak znamenají pouze jakýsi dodatečný čas na řešení strukturálních problémů.

V případě Řecka již došlo i na odpisy části dluhu ze strany soukromých investorů, tedy především zahraničních bank. Další odpisy budou zřejmě následovat, neboť současná výše řeckého dluhu je stále dlouhodobě neudržitelná.

⁵⁶ zdroj: Lane Philip R., The European Sovereign Debt Crisis, Journal of Economic Perspectives, volume 26, Number 3, Summer 2012, str. 52, dostupný na <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.26.3.49>

V případě Kypru, silně propojeného s Řeckem, došlo kromě půjček na bezprecedentní zdanění vkladů nad pojištěnou hranici 100.000,- euro.

Spolu s půjčkami roste tlak na strukturální reformy, zejména ozdravení veřejných rozpočtů, pokles deficitů veřejných financí a udržení veřejných dluhů v zvládnutelných hranicích. Nutné jsou i změny na trhu práce, zejména nárůst konkurenceschopnosti spojený s poklesem mezd a růstem mobility tohoto faktoru. Poslední dobou přibývá i požadavek na oživení hospodářského růstu.

4.1.3. Realizovaná opatření na posílení společné evropské měny

První reakcí na posílení společné měny byla tvorba záchranných fondů. Tyto fondy byly konstruovány jako dočasné a měly jednak dodat potřebnou likviditu zemím, které si již nebyly schopny půjčit na finančních trzích a dále rovněž předejít neřízenému bankrotu postižených zemí. Součástí poskytnutých půjček byly rovněž požadavky na provádění reform, zejména úspor ve veřejných výdajích, které měly vést ke snížení deficitů veřejných financí. Financování z těchto fondů bylo doplněno půjčkami Mezinárodního měnového fondu ve výši 250 miliard euro.

Prvním z fondů je Evropský finanční stabilizační mechanismus (EFSM) disponující maximální částkou 60 miliard euro. Fond je spravován Evropskou komisí, vydává cenné papíry jejichž prostřednictvím si opatřuje prostředky, které půjčuje postiženým zemím. Za jeho závazky ručí Evropská komise rozpočtem EU, zainteresováno je tedy všech 27 členů EU. Z tohoto fondu byla poskytnuta pomoc Portugalsku a Irsku.

Dalším fondem je Evropský nástroj finanční stability (EFSF), fungující na podobném principu, s tím rozdílem, že jeho vytvoření schválilo sice všech 27 států EU, záruky za něj však převzalo pouze 17 států eurozóny. Maximální výše poskytnutého kapitálu je omezena po navýšení na 780 miliard euro. Z tohoto fondu byla poskytnuta pomoc Irsku a Portugalsku a zejména Řecku.

Trvalým mechanismem, který by měl převzít funkci dvou předchozích fondů je Evropský stabilizační mechanismus. K vytvoření tohoto fondu bylo potřeba upravit stávající smlouvy o fungování Evropské unie a byl tak třeba souhlas všech 27 členských států. Na vlastní tvorbě fondu a upsání jeho základního kapitálu ve výši 80 miliard euro se podílejí

pouze členové eurozóny. Fond může poskytovat půjčky do výše 500 miliard euro a to jak státům tak přímo postiženým bankám. Poskytnutí půjčky je však vázáno přísnými podmínkami, mimo jiné souhlasem Evropské centrální banky, Mezinárodního měnového fondu a Evropské komise. Z fondu byla prozatím poskytnuta půjčka Kypru a Španělsku.

Dalším krokem k posílení společné evropské měny je snaha o posílení fiskální disciplíny členských států, snaha o tvorbu bankovní unie a lepší koordinace hospodářských politik, podpora konkurenceschopnosti a hospodářského růstu. Tyto kroky z části již proběhly, ale je třeba jejich dalšího rozvoje. Blíže se jim věnuji v kapitole 4.2.1.

4.2. Předpokládaný vývoj společné evropské měny

Předpovídat budoucí vývoj eurozóny je značně náročná disciplína. Ve hře je spousta proměnných a neočekávaných zvrátů. Společnou měnu euro však chápu jako dosavadní vrchol evropské integrace, procesu, který trvá více jak 60 let. Do tohoto procesu bylo investováno již mnoho času a energie a tak věřím, že jak členské státy, tak orgány Evropské unie jsou ochotny vyvinout mimořádné úsilí a udržet euro při životě. Mezi silného zastávce eura je rovněž potřeba řadit Evropskou centrální banku, která disponuje adekvátními nástroji a zdroji na obranu eura.

Je zřejmé, že eurozóna se bude muset reformovat, budou muset být přijata opatření k prevenci eskalace veřejných deficitů do nezvládnutelných výší. Je třeba prohlubovat integraci, mobilizovat trh práce, nastartovat hospodářský růst a více přiblížit euro optimální měnové oblasti.

Domnívám se, že euro se udrží v současné podobě a nenastane žádný z krizových scénářů naznačených v následujících kapitolách. Souhlasím s těmi, kteří tvrdí, že existence eura závisí na vůli velkých států „jádra“ eurozóny, nikoliv na problémech na její periférii. Pokud tedy tyto velké státy v čele s Německem budou koncept eura podporovat, není důvod obávat se existenčních problémů.

Dále očekávám postupné rozšiřování eurozóny, nejprve o zbývající pobaltské státy, současné členy ERM 2, později o státy střední Evropy, včetně České republiky a pokud splní požadovaná kritéria, tak i o státy Balkánu. Myslím, že současné problémy států eurozóny se podaří překonat a žádný stát nebude nucen vystoupit. Pokud se tak přeci jen stane, bude to nejspíše Řecko, jehož členství v eurozóně provází pochybnosti a podvody již od samého začátku. Tento stát jako jediný se zřejmě členem eurozóny stát neměl, nebo alespoň měl

přistoupit daleko později. Na druhou stranu problémy Řecka mohou být varováním a svým způsobem i poučením před přijímáním dalších států.

4.2.1. Nutná opatření na udržení a posílení společné evropské měny

Zásadním krokem k udržení a posílení společné evropské měny je vyvarovat se opakování podobných scénářů, kterých jsme svědky nyní. Hospodářská a měnová unie sice zachovává vysokou míru samostatnosti fiskálními politikám členských států, je však zřejmé, že nezvládnuté deficity veřejných financí a neudržitelné výše dluhu ohrožují unii jako celek. Je tedy nutné posílit fiskální disciplínu členských států a zejména najít automatické a účinné stabilizátory v této oblasti. Počátky snahy o stabilitu veřejných financí států Evropské unie lze nalézt již koncem 90. let minulého století, kdy byl přijat Pakt stability a růstu. Ten měl zajistit, aby členské státy dodržovaly Maastrichtská kritéria stability veřejných financí, tj. deficit do 3% HDP a dluh do 60% HDP, nebo alespoň směřující k této hodnotě. Pozdější praxe bohužel ukázala, že tento nástroj je neúčinný pro deficity velkých zemí typu Německa a Francie, které ho beztrestně několikrát porušili. Byl tedy několikrát reformován naposledy v roce 2011 formou nařízení zvaných six-pack. Ta přinesla zejména nové druhy sankcí, pro země porušující tato nařízení. Ani tato opatření však nebyla považována za dostatečná a tak bylo přikročeno k nové smlouvě zvané fiskální kompakt. Tuto smlouvu kromě České republiky a Velké Británie podepsaly všechny státy Evropské unie, díky nesouhlasu dvou zemí tak nezavazuje Evropskou unii jako celek. Smlouva klade větší důraz na vymáhání pravidel při nadměrném deficitu, hovoří o strukturálním deficitu vedle celkovém deficitu a zavazuje členské státy přijmout dluhové brzdy a automatické korekční mechanismy. Úkolem do budoucna je tyto mechanismy skutečně aplikovat a zajistit jejich efektivní vymáhání a fungování.

Dalším krokem, který si eurozóna vytkla jako prostředek k posílení, je bankovní unie. Současná krize byla v některých státech, zejména Irsku, Španělsku a Kypru rozdmýchána problémy v bankovním sektoru, které záhy přerostli do problémů celé národní ekonomiky. Cíl je tak zřejmý, ovšem stále nejasná je jeho realizace. Ve hře je jak tvorba fondu na záchranu postižených bank, tak centralizovaný dohled nad bankovním sektorem v rukou ECB. Otázkou je, zda se má tento dohled týkat všech bank v EU, nebo jen v eurozóně, nebo jen vybraných „systémově důležitých“ bank. Součástí plánů je i zavedení nové daně z finančních transakcí, která je, stejně jako další centralizovaný bankovní dohled kritizována zejména z Velké Británie. Osud tohoto opatření tak zůstává značně nejistý. Kritika navrhovaná opatření

hodnotí jako nedostatečná. Zde je ukázka takovéto kritiky: „Cílem reforem je především přenesení krizových nákladů z nejbohatších států na finanční sektor. Slouží také posílení moci některých států v evropských institucích. Což se týká nejen vlivu na fungování ECB, ale také záměru rozdělit evropskou integraci na dvě rychlosti. Navrhované změny přitom příliš neomezují nadměrnou liberalizaci finančních trhů v EU. Dokládá to pokus o centralizaci dohledu pouze v bankovním sektoru, s naprostým pominutím ostatních finančních trhů. Krom toho neexistuje záruka, že posílení institucí společného evropského dohledu bude finanční trhy účinně regulovat.“⁵⁷

Podpora konkurenceschopnosti a hospodářského růstu se projevuje v důrazu na investice do infrastruktury, vědy, výzkumu a moderních technologií. Zvýšením konkurenceschopnosti u krizí postižených zemí se má dosáhnout především tzv. vnitřní devalvací, tj. snížením výrobních nákladů, především nákladů práce. K tomuto cíli má mimo jiné přispět zákaz indexace mezd, tedy jejich automatické navyšování dle inflace. Důležité je i zvýšení mobility pracovního trhu, které by přispělo k jeho zefektivnění. Navrhovány jsou i opatření navrhuující zvýšení věkové hranice odchodu do důchodu či harmonizaci a zjednodušení firemních daní.

Dosud nerealizovanou a v nejbližší době asi nerealizovatelnou iniciativou je zavedení euroobligací. Tyto společné obligace by měly přenést část dluhů členských zemí na evropskou úroveň a zajistit dostupné financování dluhové služby. Jejich přijetí však zřejmě předpokládá změnu zakládajících smluv a tudíž širokou politickou podporu pro tento projekt, což není v současnosti relevantní.

4.2.2. Krizové scénáře možného vývoje

Bylo popsáno několik krizových scénářů možného vývoje společné měny. Žádný z nich se naštěstí doposud nerealizoval. Mezi nejčastěji zmiňované patří rozpad eurozóny a návrat k národním měnám. Zdá se, že aby došlo k tomuto scénáři, muselo by eurozónu opustit některá z velkých zemí typu Německa, nebo Francie. V případě Španělska, nebo Itálie by došlo rovněž k vážnému ohrožení. Státy eurozóny nicméně zatím prokazují dostatečnou vůli společnou měnu zachovat a se stávajícími problémy se vypořádat.

Další často zmiňovanou alternativou je vystoupení, popřípadě vyřazení nejvíce problémových zemí a jejich dobrovolný, či nucený návrat k národní měně. Dlouho bylo a do

⁵⁷ Grosse Tomasz Grzegorz, článek: Boj s krizí Eurozóny, boj o moc v Evropě ze dne 13. 11. 2012, dostupné na <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1764/boj-s-krizi-eurozony-boj-o-moc-v-evrope>

jisté míry stále je takovýmto kandidátem Řecko. Argumentem pro vystoupení je to, že „náklady představují finanční přesuny od produktivnějších a finančně zodpovědnějších zemí k méně produktivním a zodpovědným.“⁵⁸ Nicméně ani náklady na vystoupení nejsou zrovna zanedbatelné a to jak pro vystupující zemi, tak pro zbytek eurozóny. Navíc jde takovýto postup proti myšlence integrace a solidarity v rámci Evropské unie.

Další poměrně často frekventovanou alternativou je vytvoření tzv. „supereura“ nebo „deura“, tedy nové měny pro momentálně výkonnější severské křídlo eurozóny v čele s Německem. Problém u této alternativy je nejen to, kdo a podle jakého kritéria by patřil do této „první ligy“, ale i to, co by se stalo s pomyslnou ligou druhou. Zřejmý rozpor je zde opět s principy a smyslem dosavadní integrace, která má v první řadě spojovat, nikoliv rozdělovat. Podle vyjádření některých politiků a komentátorů by Česká republika měla mít zájem o členství v takovémto elitním klubu, přičemž o stávající podobu eura v lepším případě nejeví příliš zájem.

Zajímavou myšlenkou je i scénář počítající s eurem jako s pouhou alternativou fungujících národních měn. Tato myšlenka není nová, prosazovala jí Velká Británie již při tvorbě současného eura. Tato myšlenka vychází z ekonomického konceptu volné soutěže neomezeného počtu měn, z nichž žádná není povinně cirkulující měnou národní. Pouze volná soutěž má prokázat životaschopnost měny a nemá a nesmí být bráněno vznikajícím alternativám. Koncept zajímavý po teoretické stránce, v praxi se však prozatím neuplatňuje a jeho zavedení je v dohledné budoucnosti nereálné.

4.3. Postoj České republiky k vývoji evropské měny

Postoj České republiky k vývoji evropské měny je z mého pohledu značně pasivní. Převládá pocit, že současná krize eura se nás příliš netýká, my máme vlastní měnu, která se zdá být úspěšná, a na řešení krize eurozóny nechceme příliš participovat. Euroskeptická část komentátorů navíc dodává, že na problémy a úskalí společné měny poukazovali od počátku a podobná krize zákonitě musela přijít.

4.3.1. Výhody přijetí eura za současné situace

⁵⁸ Zamrazilová Eva, Odchod slabých by euru prospěl, Ekonom 1.9.2011 str. 60, rubrika Peníze & burzy

Platí samozřejmě obecná definice ekonomických přínosů uvedených v kapitole 2.2.1., a taktéž specifické přínosy pro Českou republiku uvedené v kapitole 3.3. Současné přijetí eura je z důvodu neplnění maastrichtských kritérií momentálně nemožné. Znamenalo by však reálnou účast na řešení stávajících problémů eurozóny a reálnou možnost takového řešení ovlivňovat. Naše současné možnosti jsou v tomto smyslu velmi omezené. Nemáme tak možnost ovlivňovat současnou podobu měnové unie, přičemž trvá náš závazek do této unie vstoupit. Názory tvrdící, že současné změny fungování eurozóny oslabují náš závazek v budoucnu přijmout euro⁵⁹ považují za naprosto nepodložené. Dle mého názoru se jedná o nepochopení smyslu a cíle integračního procesu v Evropě. Eurozóna je jedním z dosavadních vrcholů evropské integrace. Česká republika přistupovala k Evropské unii v době, kdy vstup do eurozóny byl závazný cíl pro všechny členy (s výjimkou dvou zemí které si vyjednaly výjimku). Jestliže naším cílem a snahou bylo vstoupit do Evropské unie, musí být naším cílem i vstup do eurozóny. Naším cílem má být, aby eurozóna fungovala co nejlépe, k tomu můžeme přispět aktivní účastí a nikoliv pouhou kritikou. Výhody současného přijetí bych viděl spíše politického rázu, tedy aktivní účast na integraci, projev solidarity s postiženými zeměmi, ochota a podpora řešení problémů, důsledné plnění přijatých závazků. Z ekonomických výhod lze jmenovat snížení transakčních nákladů a omezení kurzového rizika.

4.3.2. Rizika přijetí eura za současné situace

Mezi rizika současného přijetí eura, jakkoliv je nereálné, lze zařadit závazky plynoucí ze záchranných mechanismů v eurozóně. Aktuální zpráva o vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou tyto náklady odhaduje takto: „Pokud by se – čistě hypoteticky – ČR stala členem ESM letos (míněno rok 2012), musela by dle současných hrubých odhadů během pěti let od vstupu do ESM splatit v hotovosti kapitál ve výši cca 32 mld. Kč a přislíbit kapitál na vyžádanou ve výši dalších cca 250 mld. Kč. Po dvanácti letech od vstupu do ESM by konečný závazek ČR (tj. jak splacený kapitál v hotovosti, tak přislíbený kapitál na vyžádanou) mohl dosáhnout v úhrnu až 350 mld. Kč (tj. cca 9 % HDP odhadovaného MF ČR pro rok 2012). Povinnost ČR dodat

⁵⁹ např. Janáčková Stanislava, Janáček Kamil, článek Čtyři možná řešení krize, vítězství ale přerozdělování, v rámci sborníku: Pečínková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6, str. 36

kapitál na vyžádání až do uvedené výše navíc nemusí být pouze teoretická, pokud by ČR v okamžiku vstupu do ESM spoluodpovídala za všechny existující závazky této instituce. Je tomu tak proto, že ESM na sebe může v budoucnu převzít závazky EFSF, přinejmenším schválené nevyplacené a neprofinancované půjčky, a protože po vzniku ESM může tento začít poskytovat pomoc na vlastní účet.⁶⁰

Tato zpráva zmiňuje i další rizika spojovaná se současným vstupem do eurozóny a to zatím nejasné náklady spojené s uvažovanou bankovní a fiskální unií.

Největším rizikem vstupu do eurozóny by pak byla již několikrát zmíněná ztráta autonomní monetární politiky. V současné nejisté ekonomické situaci je monetární politika silný nástroj k tlumení externích šoků a nastolování makroekonomických rovnovah. Není jisté, že monetární cíle eurozóny by v současné chvíli plně odpovídaly monetárním cílům České republiky.

4.4. Doporučení budoucího postupu České republiky

Cílem České republiky by měla bezpochyby být aktivní účast v evropském integračním procesu. Ta je nemyslitelná bez účasti v eurozóně. Je tedy nutné nadále usilovat o dosažení a dlouhodobé plnění maastrichtských kritérií. Česká republika nemá dlouhodobě problémy s plněním inflačních a úrokových kritérií. Předpokládám, že tento pozitivní trend bude pokračovat i nadále. Za aktuální považuji otázku vstupu do mechanismu směnných kurzů ERM II. Situaci vnímám tak, že se jedná z velké části o politické rozhodnutí a od současné vlády nelze čekat žádný posun v této otázce.

Problematická je zejména sféra veřejných rozpočtů, kdy je nutné usilovat o vyrovnaný, popřípadě přebytkový rozpočet. Přebytkový rozpočet jednak umožní splácení veřejného dluhu, ale také může působit proti cyklicky v období růstu, přičemž adekvátní fiskální expanze je ospravedlnitelná v období hospodářského poklesu. Limitující je rovněž současná výše mandatorních výdajů rozpočtu, které tvoří podstatnou část veřejných rozpočtů a dále rizika spojená s demografickými změnami populace.

Veřejný dluh v poměru k HDP sice prozatím nedosahuje maximální povolené hranice, ovšem jeho výrazný růst v posledních letech je rovněž závažné riziko.

⁶⁰ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou (2012), společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 20. prosince 2012, str. 23, ke stažení na http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/dokumenty_vyhodnoceni_maastr_kriter.html

Cílem České republiky musí být i větší snaha připravit se na možné budoucí šoky. Mám na mysli zejména větší pružnost trhu práce, kde problémem jsou jednak velké regionální rozdíly v míře nezaměstnanosti, svědčící o nízké mobilitě. Dále pak celkové vysoké zdanění práce, nízký podíl zkrácených úvazků, malá motivace k práci a nákladné propouštění.

5. Závěr

Cílem práce bylo shrnout dosavadní vývoj měnové integrace v Evropě. Tuto část pokrývá především kapitola 1 s přesahem do současné situace a nastínění možného vývoje v kapitole 4. Náznaky současné integrace a předchůdce současné měnové unie lze nalézt již v předválečném období, vlastní vývoj je však spojován až s poválečnými událostmi. Prvními skutečnými počátky současné unie byly organizace ESOU, EHS a Euroatom. Vývoj tedy započal jejich zakládajícími smlouvami. Dalšími milníky na cestě k současnému stavu jsou dodatky, úpravy, či nové smlouvy tzv. primárního pramene práva Evropské unie, jejímž vrcholem měla být Ústava Evropské unie. Ta byla přijata v pozměněné a upravené podobě s vynecháním ústavních symbolů a je nazývána Lisabonskou smlouvou. Tuto smlouvu lze i nadále považovat za dosavadní vrchol evropské integrace, jejíž pevnou a nedílnou součástí je společná měna euro.

Druhá kapitola shrnuje teoretická a ekonomická východiska společné měny. Košatá teorie optimálních měnových oblastí je dominující teoretický koncept v této oblasti. Zakladatel této teorie, Robert Mundell, byl nejen za tuto teorii oceněn Nobelovou cenou za ekonomii a je rovněž považován za jednoho z „otců“ eura. Je zajímavé, že tato teorie poskytuje bohatý zdroj argumentů jak příznivcům, tak odpůrcům společné měny. Nejednoznačný výstup dávají i ekonomická východiska a porovnání nákladů a výnosů společné měny. Ve zkratce lze říci, že společná měna poskytuje mikroekonomické výhody a přináší makroekonomická rizika.

Třetí kapitola se týká České republiky a její cesty od nadšení, odhodlání a euforie ze vstupu do Evropské unie po současný marasmus, deziluzi, vyprázdňenost, nezájem a nečitelnost postojů v rámci našeho působení uvnitř Evropské unie. Pevně doufám, že se jedná jen o přechodný stav. Doufám, že Česká republika nalezne smysl v prohlubující se integraci a stane se opět aktivním a platným členem Evropské unie, kam bytostně patří.

Závěrečná kapitola se týká zejména současné situace, též nazývané krizí eura. Provádím analýzu její příčiny, popisuji průběhem, a jak předpokládám i překonání problémů. Věřím, že krize měla i své ozdravné účinky, přispěla k prohloubení spolupráce a integrace a povede ke spuštění mechanismů zabraňujícím vzniku podobných situací. Lze samozřejmě nalézt i dezintegrující prvky a prohlubování některých rozdílů a antagonizmů mezi členskými státy. Nejsem naivní, abych se domníval, že podobné problémy se v budoucnu nebudou opakovat. Budou, a pro jejich zvládnutí je nezbytné, aby Evropská unie a všechny její členské státy byly co nejlépe připraveny.

I po detailním studiu tak zůstávám i nadále eurooptimistou, mám pocit, že fascinující proces vedoucí k současné Evropské unii, oceněný mimo jiné Nobelovou cenou míru, má smysl a má i budoucnost.

Příloha č. 1

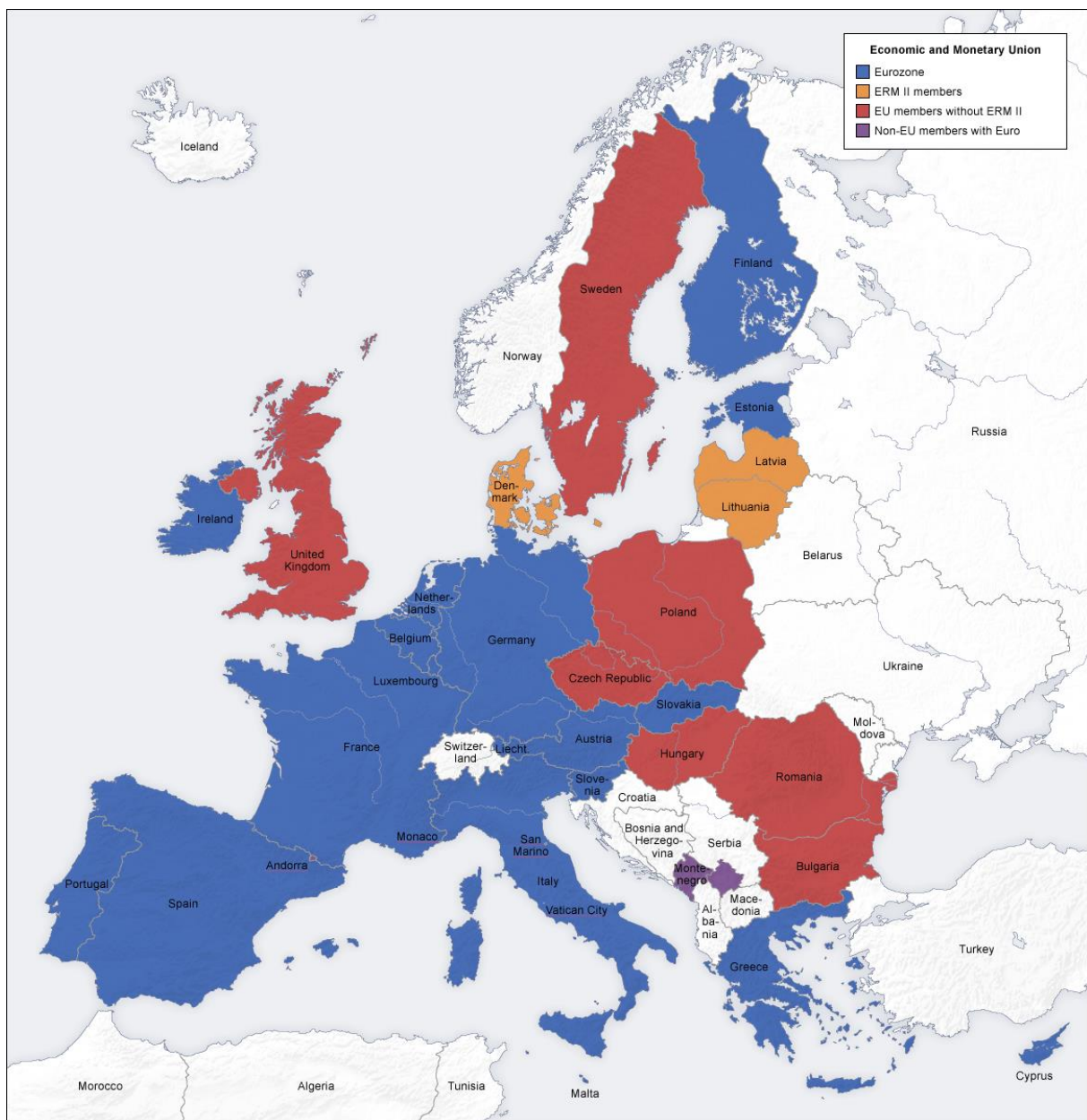
Pevně stanovené kurzy eura k původním měnám členských států

€	Měna
1 40,3399	BEF (belgický frank)
1 1,95583	DEM (německá marka)
1 15,6466	EEK (estonská koruna)
1 0,787564	IEP (irská libra)
1 340,750	GRD (řecká drachma)
1 166,386	ESP (španělská peseta)
1 6,55957	FRF (francouzský frank)
1 1936,27	ITL (italská lira)
1 0,585274	CYP (kyperská libra)
1 40,3399	LUF (lucemburský frank)
1 0,429300	MTL (maltská lira)
1 2,20371	NLG (holandský gulden)
1 13,7603	ATS (rakouský šilink)
1 200,482	PTE (portugalské escudo)
1 239,640	SIT (slovinský tolar)
1 30,1260	SKK (slovenská koruna)
1 5,94573	FIM (finská marka)

Zdroj: Evropská centrální banka, dostupné na <http://www.ecb.int/euro/intro/html/index.cs.html>

Příloha č. 2

Mapa států evropské měnové unie a uživatelů eura⁶¹

⁶¹ Zdroj: <http://www.iglobalexports.com/internationalblog/tag/countries-that-use-euros/>

Příloha č. 3

Tabulka porovnání HDP států Eurozóny, EU a USA⁶²

Země	nominální HDP v roce 2012 v miliardách USD, přepočteno oficiálním kurzem	procentní podíl ve vztahu k USA	nominální HDP v roce 2012 v miliardách USD, přepočteno dle parity kupní síly	procentní podíl ve vztahu k USA
USA	15 685	100%	15 685	100%
EU 27	16 584	106%	16 093	103%
EU 28	16 641	106%	16 171	103%
EU 26 (bez V. Británie a Dánska)	13 887	89%	13 624	87%
Eurozóna	12 202	78%	11 390	73%

⁶² Zdroj: MMF, dostupné na <http://www.imf.org>, data stažena 26.6.2013

6. Seznam použité literatury a zdrojů

6.1. Odborná literatura a články:

- Lacina Lubor a kol., Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii, Praha: C.H.Beck, 2007
- Sychra Zdeněk, Jednotná evropská měna. Realizace hospodářské a měnové unie v EU, Brno: Masarykova Univerzita, 2009
- Sear Simon, Euro: Jak se vyrovnat s důsledky zavedení jednotné evropské měny, Praha: Management Press, 1999
- Lacina, Rozmahel, Rusek, 10 Years of Euro: Success?, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009
- Czesaný Slavoj, Euro postup a důsledky zavádění nové měny pro banky, podniky a občany, Praha: Profess Consulting,
- Tomášek Michal, Právní základy evropské měnové unie, Praha: Bankovní institut, 1999
- Tomášek Michal, Evropské měnové právo 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha: C.H.Beck, 2007
- Dědík Oldřich, Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 5/2008
- Bagus Philipp, Tragédia eura, JAGA Group, Bratislava 2011
- Národní koordinační skupina pro zavedení eura v ČR, Národní plán zavedení eura v ČR, Praha: MF ČR, 2007
- Kolektiv autorů, Autoři CEPu o EU, Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010
- Zamrazilová Eva, Odchod slabých by euru prospěl, Ekonom 1.9.2011 str. 60, rubrika Peníze & burzy
- Krugman Paul, Can Europe be saved?, New York Times 12.1.2011, http://www.nytimes.com/2011/01/16/magazine/16Europe-t.html?_r=2&pagewanted=all
- Krugman Paul, Eurozone death trip, New York Times 25.9.2011, http://www.nytimes.com/2011/09/26/opinion/euro-zone-death-trip.html?_r=0
- Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně (Společný dokument vlády ČR a ČNB), 2007
- Kolektiv autorů, Analýzy stupně ekonomické sladění České republiky s eurozónou, ČNB, 2010
- Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 22. prosince 2010
- Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou (2012), společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 20. prosince 2012 ke stažení na http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/dokumenty_vyhodnoceni_maastr_kriter.html
- Historie a cíle OEEC/OECD na <http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm>

- Marshallův plán a založení OEEC na <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/7cbc25dd-0c8d-49b1-924c-53edb2a59248/en>
- Evropská společenství na <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/3940ef1d-7c10-4d0f-97fc-0cf1e86a32d4/en>
- 1957–1968 Successes and crises na <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/5136b72a-0de2-4636-bda0-27e58b6c83e8/en>
- Běla Plechanová, články o historii EU na www.euroskop.cz
- článek Vztahy EU a Grónska na http://ec.europa.eu/europeaid/where/octs_and_greenland/countries/greenland_en.htm
- Luděk Urban, článek Stručná historie vnitřního trhu na <https://www.euroskop.cz/8732/sekce/strucna-historie-vnitriho-trhu>
- Stephen Bates, Pierre Werner, The man who dreamed up the euro, The Guardian, 28 června 2002, dostupný na <http://www.guardian.co.uk/news/2002/jun/28/guardianobituaries.euro>
- Report by Eurostat on the revision of the Greek government deficit and debt figures, 22. listopadu 2004, dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/GREECE/EN/GREECE-EN.PDF
- Report by Eurostat on the revision of the Greek government deficit and debt figures, 22. listopadu 2004, dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/GREECE/EN/GREECE-EN.PDF
- Report on Greek government deficit and debt statistics, vydáno Evropskou komisí 8. ledna 2010, dostupné na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/COM_2010_REPORT_GREEK/EN/COM_2010_REPORT_GREEK-EN.PDF
- The international role of euro, July 2012, ECB 2012, ISSN 1725-6593, ke stažení na <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/euro-international-role201207en.pdf?327b8d6ef5170e258f56af4e9b13dea6>
- Horváth Roman, Komárek Luboš, Teorie optimálních měnových zón:rámec k diskuzím o monetární integraci, Finance a úvěr 52, 2002
- One market, one money: An evaluation of the potential benefits and costs of forming an economic and monetary union, European economy Nr. 44, European commission, 1990, ISSN: 0379-0991, ke stažení na http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication_summary7520_en.htm
- Pitrová Markéta, článek: Pátá vlna rozšiřování EU – standardní postup, či nová metodika?, Středoevropské politické studie, číslo 1, ISSN 1212-7817, přístupné na <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=177>
- Pravidelné výzkumy CVVM: Občané o přijetí eura – duben 2013, ke stažení na <http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/obcane-o-prijeti-eura-duben-2013>
- Pravidelný výzkum CVVM: Názory veřejnosti na členství v EU – duben 2013, ke stažení na <http://cvvm.soc.cas.cz/mezinarodni-vztahy/nazory-verejnosti-na-clenstvi-v-evropske-unii-duben-2013>

- Pečínková Ivana (ed.), Euro versus koruna, Dilemata jednotné měny v době dluhové krize, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2012, ISBN 978-80-7325-265-6
- Janáčková Stanislava, Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa, Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010
- Grosse Tomasz Grzegorz, článek: Boj s krizí Eurozóny, boj o moc v Evropě ze dne 13. 11. 2012, dostupné na <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1764/boj-s-krizi-eurozony-boj-o-moc-v-evrope>
- Lane Philip R., článek The European Sovereign Debt Crisis, Journal of Economic Perspectives, volume 26, Number 3, Summer 2012, dostupný na <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.26.3.49>

6.2. Primární zdroje:

- Smlouva o založení Evropského sdružení uhlí a oceli – aktuální verze na http://www.euroskop.cz/gallery/2/753-smlouva_o_esuo.pdf
 - o původní verze na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K/TXT:DE:PDF>
- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství – revidovaný překlad na http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf
- Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii – překlad na http://www.euroskop.cz/gallery/2/757-smlouva_o_euratom.pdf
- Smlouva o jednotných orgánech - tzv. Slučovací smlouva; Smlouva o zřízení společné Rady a společné komise Evropských společenství, Úř. věst. 152 ze dne 13. 7. 1967, překlad na http://www.euroskop.cz/gallery/2/761-slucovaci_smlouva.pdf
- Jednotný evropský akt, Úř. věst. L 169 ze dne 29. 6. 1987 – překlad dostupný na <http://www.euroskop.cz/gallery/2/763-jea.pdf>
- Smlouva o EU (Maastrichtská smlouva), Úř. věst. C 191 ze dne 29. 7. 1992, dostupné rovněž na http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf
- Lisabonská smlouva, Úř. věst. C 306 ze dne 17. 12. 2007, dostupné též na <http://www.consilium.europa.eu/documents/treaty-of-lisbon?lang=cs>
- „Delorova zpráva“ The Report on Economic and Monetary Union in the European Community, ISBN 92-826-0655-4, catalogue number CB-56-89-401-EN-C, dostupná rovněž na http://aei.pitt.edu/1007/1/monetary_delors.pdf
- „Asociační dohoda“ Evropské dohody zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé, vyhlášené pod č. 7/1995 Sb. rozeslána 1. února 1995.
- Přístupové partnerství ČR 1998, dokument Evropské komise, dostupné na <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/pristuppartnerstvi1998.pdf>

Title in English:

Development of common European currency

Abstract

Main topic of my master thesis was to summarize current development of the European monetary integration. This part is mainly covered by chapter 1, current situation and future expectations mentioned in chapter 4. Some evidence of current integration could be found in the prewar history, but actual development covers the post war period. European Coal and Steel Community (ECSC), European Economic Community (EEC) and European Atomic Energy Community (EAEC or Euratom) were the real beginning of the current European union. European Union was settled by founding treaties of above mentioned institutions. Further milestones were provisions of founding treaties and new treaties of so called primary source of the EU law, of which the final goal was supposed to be the Constitution of the European Union. This constitution was approved in a modified version excluding constitutional symbols and it is called the Lisbon Treaty. This treaty can be considered as the greatest step of the European integration whose integral part is the common currency, euro.

The second chapter summarizes theoretical and economic bases of the common currency. The rich theory of optimum currency areas is a dominant theoretical concept in this area. Founder of this theory, Robert Mundell, was not only awarded the Nobel Prize for economics, but he is also considered one of the fathers of the euro. It is interesting that this theory offers a wide range of arguments to both supporters and opponents of the euro. Ambiguous are also the economic assumptions and comparison of costs and gains of the common currency. In short we can say that common currency brings microeconomic advantages and macroeconomic risks.

The third chapter is about the Czech Republic and its way from enthusiasm to disillusion about the role of the country in the EU.

The last chapter focuses on the current situation, also called the crisis of euro. This chapter analyses causes, development and possible solutions to the problems.

The main conclusion of the thesis is that euro is complex and complicated project, which has rich history and hopefully successful future.

Klíčová slova

euro

Evropská unie

Key words

euro

European Union